

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI

ÇIRAKLIK EĞİTİMİ KAPSAMI DIŞINDA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN
ÇALIŞMA YAŞAMINDAN KAYNAKLANAN SORUNLARI
(GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sema Doğan Kalender

Ankara
Mayıs, 2010

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI

ÇIRAKLIK EĞİTİMİ KAPSAMI DIŞINDA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN
ÇALIŞMA YAŞAMINDAN KAYNAKLANAN SORUNLARI
(GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sema Doğan Kalender

Danışman: Doç. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ

Ankara
Mayıs, 2010

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne,

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitim Y¼netimi ve Politikası Anabilim Dalında
Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine Aky¼z (Başkan)

Doç. Dr. Hayat Boz (¼ye).....

Doç. Dr. Yasemin Kepenekci (¼ye).....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼retim ¼yelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2010

Prof. Dr. Nejla Kuruł
Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

Çocuk işçiliği uzun yıllar boyunca, özellikle gelişmekte olan ülkelerin gündemindeki yerini korumuş önemli bir toplum sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışan çocukların sosyal güvenceden yoksun, ağır ve zor çalışma şartları altında iş yaşamına dahil olmaları onların hem bedensel hem ruhsal hem de sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Öte yandan çalışma yaşamına erken atılan bu çocuklar eğitimlerini yarım bırakmak zorunda kalmakta; gelecek yaşamlarına yönelik umutlarını da kaybetmektedirler.

Bu araştırma çıraklık eğitimi kapsamı dışında çalışan çocukların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunları konu edinmektedir. Araştırma beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde araştırmanın problemi, amacı ve önemi belirtilmiş; sınırlılıkları tanımlanmıştır. İkinci bölümde kavramsal çerçeve çizilmiş, çalışan çocukların özelliklerine ve karşılaştıkları sorunlara dair önceki araştırmalardan sağlanan bilgilere yer verilmiş, çalışan çocukların ülkemizdeki durumuna değinilmiş ve ilgili literatüre yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırma yöntemi tanıtılmış ve araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizi aktarılmıştır. Dördüncü bölümde araştırma sonucu elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgulara ve bu bulgulara dayalı yorumlar verilmiştir. Beşinci bölümde ise araştırma bulgularından ulaşılan sonuç ve öneriler yer almıştır.

Araştırmamın planlanmasından son haline kadar her aşamasında engin bilgi ve deneyimlerini büyük özveri ile aktaran, bana vakit ayıran ve her zaman anlayış gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Yasemin Kepenekci'ye sonsuz teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım. Araştırmam süresince ve öğrenim hayatımca sevgisiyle, sabrıyla, manevi desteğiyle yanımda olan anlayış gösteren annem Pakize Doğan'a çok teşekkür ederim.

Mayıs 2010,

Sema Doğan Kalender

ÖZET

ÇIRAKLIK EĞİTİMİ KAPSAMI DIŞINDA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN ÇALIŞMA YAŞAMINDAN KAYNAKLANAN SORUNLARI (GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)

Doğan Kalender, Sema
Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Politikası Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yasemin Kepenekci
Mart, 2010, 89+xi Sayfa

Bu araştırmanın amacı; Gaziantep'te 7–15 yaşlarında olup 3308 sayılı yasa dışında, diğer bir deyişle çıraklık eğitimi kapsamı dışında herhangi bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan çocukların sorunlarını ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep İlinde çıraklık eğitimi kapsamı dışında bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan toplam 100 çocuk oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır.

Katılımcıların çoğunluğunun 13–14 yaş gurubunda olduğu, yaklaşık yarısının ailesinde üç-dört çocuk bulunduğu, annelerinin tamamının sağ olduğu, babalarının ise çoğunlukla sağ olduğu saptanmıştır. Annelerinin çoğunluğunun okuma-yazmasının olmadığı, babalarının ise çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu, çoğununun annelerinin ev hanımı olduğu ve gelirleri olmadığı görülmüştür. Babalarının ise çoğunluğunun işçi olduğu, çoğunlukla iş buldukça çalıştıkları, babaların aylık gelirlerinin çoğunlukla “201–300 TL” aralığında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Çalışma saatleri olarak hafta içi benzer bir dağılım söz konusuken hafta sonu bu sürelerin çok arttığı, cumartesi günü yaşandığı, çoğunluğunun iş olarak ayakkabı boyacılığı yaptığı saptanmıştır.

Çocukların kazandıkları paraları tamamını ve birazını ailelerine vermeyi tercih ettikleri görülmüştür. Ailenin aylık geliri arttıkça çocuk tarafından aileye verilen para miktarı azalmaktadır. Dolayısıyla, gelir durumu yükseldikçe çocuk kendi ihtiyaçlarını karşılamak için parayı kullanmayı tercih etmektedir. Çocukların sokakta çalıştıkları süre içerisinde sorun oluşturabilecek durumlarla karşılaşma sıklıkları düşük olduğu için, bu durumlardan etkilenme durumları da az çıkmıştır. Çocukların çalıştıkları süre içerisinde karşılaştıkları sorunlar karşısında güçlü bir şekilde durabildikleri, çalışmalarının tek sebebinin maddi imkânsızlıklar olduğu saptanmıştır.

ABSTRACT
THE WORK LIFE PROBLEMS OF CHILDS, EXCEPT THE SCOPE OF THE
APPRENTICESHIP TRAINING
(EXAMPLE OF GAZIANTEP CITY)

Doğan Kalender, Sema
Master Thesis, Department of Educational Administration and Policy
Thesis Supervisor: Associate Professor Dr. Yasemin Kepenekci
March, 2010, 89+xi Pages

The aim of this research; to examine the work life problems of child, except the scope of law number 3308, in other words the apprenticeship training, who work in any place and/or in the streets. In this context, 100 children who work in any place and/or in the streets are chosen. As a means of data collection, survey was used.

It was examined that the most of the participants were in the group of 13-14 years ages, approximately half of whose family have three or four children and most of their parents are alive. It was seen that most of the mothers are not literate, housewife and don't have income; also the fathers have graduated primary school, have an income in a range of 201 and 300 TL monthly, by a majority find a job as they work mostly as an employee. Looking at the working hour table of the children, it was seen that there is a similiar distribution for week, but there is an increase for weekend and the busiest day is Saturday. As a job most of the children work as a shoeshine boy.

The children choose to give all or some of their earned money to their parents. The amount of money given to parents by them decline, if their parents income increase. As a result of this; the children choose to spend their money for themselves, if their parents have a higher income. They don't be thrilled by the negative situations on the streets, because they don't experience them mostly during the time they work. It was concluded that they are mostly strong against the problems about the work life and the main reason to work on the street is only the financial impossibilities in their life.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	4
Önem.....	5
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar.....	6
BÖLÜM II KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
Çalışan Çocuk.....	7
Çocukların Çalışma Nedenleri.....	8
Çalışan Çocukların Sınıflandırılması.....	13
Karşılaştıkları Sorunlar.....	14
Dünyada Çalışan Çocuklar.....	18
Türkiye’de Çocuk İşgücü.....	20
Çocukların Çalışmasına Yönelik.....	23
Yasal Düzenlemeler.....	23
İlgili Araştırmalar.....	33
BÖLÜM III YÖNTEM.....	43
Araştırma Modeli.....	43
Çalışma Grubu.....	43
Veri Toplama Aracı.....	43
Verilerin Analizi.....	44
BÖLÜM IV BULGULAR ve YORUM.....	45
Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	45
Demografik Bilgiler Arası Farklılık Analizleri.....	54
Faktörler-Demografik Bilgiler İlişki Analizleri.....	64

BÖLÜM V SONUÇ ve ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA	73
EKLER	88

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1. Çalışan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	14
Çizelge 2. Çocuk İşgücü Temel Göstergeleri	20
Çizelge 3. Çocuk İşgücünün Kent ve Kırsala Göre Dağılımı	21
Çizelge 4. Yaş Gruplarına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	45
Çizelge 5. Ailelerindeki Toplam Çocuk Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	46
Çizelge 6. Babalarının Sağ/Vefat Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	47
Çizelge 7. Günlere Göre Çalışma Saatlerinin Dağılımı	48
Çizelge 8. Yaptıkları İşlere Göre Dağılım	48
Çizelge 9. Geleceğe Dair Planlarına Göre Dağılım	49
Çizelge 10. Alfa Yöntemine Göre Anket Güvenirlilik Analizi Çıktısı	50
Çizelge 11. Soru Ortalamalarının Testi (Hotelling T^2) Çıktıları	50
Çizelge 12. Soru-Toplam İstatistik Test Çıktıları	51
Çizelge 13. Bölüm I-KMO and Bartlett's Test Çıktısı	52
Çizelge 14. Bölüm I-Açıklanmış Toplam Varyanslar Çizelgesi	53
Çizelge 15. Bölüm II-KMO and Bartlett's Test Çıktısı	53
Çizelge 16. Bölüm II-Açıklanmış Toplam Varyanslar Çizelgesi	54
Çizelge 17. Toplam Çalışma Zamanları-Yaşlar Ki-Kare Çizelgesi	55
Çizelge 18. Toplam Çalışma Zamanları- Yaşlar Çapraz Çizelge	56
Çizelge 19. Toplam Çalışma Zamanları-Babalarının Aylık Gelir Durumu Ki-Kare Çizelgesi	56
Çizelge 20. Toplam Çalışma Zamanları- Babalarının Aylık Gelir Durumu Çapraz Çizelge	57
Çizelge 21. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri Ki-Kare Çizelgesi	58

Çizelge 22. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri	59
Çapraz Çizelge	
Çizelge 23. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri Ki-	59
Kare Çizelgesi	
Çizelge 24. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri	60
Çapraz Çizelge	
Çizelge 25. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Yaşlar Ki-	61
Kare Çizelgesi	
Çizelge 26. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Babalarının	62
Aylık Gelirleri Yaşlar Çapraz Çizelge	
Çizelge 27. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Babalarının	63
Aylık Gelirleri Ki-Kare Çizelgesi	
Çizelge 28. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Babalarının	63
Aylık Gelirleri Yaşlar Çapraz Çizelge	
Çizelge 29. Çalışmaktan Kaynaklanan Sorunlar Faktörü-	65
Yaşlar Ki-Kare Çizelgesi	
Çizelge 30. Çalışmaktan Kaynaklanan Sorunlar Faktörü-	65
Yaşlar Çapraz Çizelge	
Çizelge 31. Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Faktörü-Yaşlar	66
İlişki Analizi Çizelgesi	
Çizelge 32. Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Faktörü -Yaşlar	67
Çapraz Çizelge	
Çizelge 33. Çalışmaktan Kaynaklanan Sorunlar Faktörü-	68
Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Faktörü Ki-Kare İlişki	
Analizi Tablosu	
Çizelge 34. Çalışmaktan Kaynaklanan Sorunlar Faktörü-	68
Yaşlar Çapraz Tablo	

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Çocuk İşgücü ve Okullaşma	14
Şekil 2. Çalışan Çocukların Sektörlere Göre Dağılımı	19
Şekil 3. Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık Alanlarında Çalışan Çocukların Bölgesel Dağılımı	19
Şekil 4. Tarım Dışı Sektörlerde Çalışan Çocukların Sektörlere Göre Bölgesel Dağılımı	20

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve ilgili kavramların tanımları tartışılmıştır.

Problem

Çocukluk kullanıldığı bilim alanlarına göre farklı yaşam yıllarını kapsar. Bilim alanları çocukluğun başlangıcını doğum anı olarak kabul etmekte; ancak, bitişi hakkında aynı görüşü paylaşmamaktadırlar (Akyüz, 2001, 151). Medeni Kanun'un 11. maddesi 18 yaşın bitirilmesiyle rüşte erişileceğini kabul etmiştir. Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme, 18 yaşına kadar herkesi çocuk saymıştır. Yine İş Kanunu'nun 80. maddesi de 18 yaşından küçükleri çocuk saymıştır. Ancak Gürçay ve diğerlerine (2002, 35) göre çocukluk rakamsal sınırlamalardan farklı bir biçimde "oyun ya da eğitim çağında olup, bedensel, düşünsel ve duygusal gelişimini henüz tamamlamamış olan, ailesinin ya da sosyal kurumların koruyuculuğuna ihtiyaç duyarak onlara bağımlı yaşayan ve kimliğini oluşturan; diğer bir deyişle, toplumsal ve ahlaksal gelişimini tamamlamaya çalışan, sosyalleşme sürecinin en önemli aşamalarında, temel yapı taşı olma özelliğini de bünyesinde barındıran" varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte Gürçay ve diğerlerine (2002, 35) göre çocukluk ergenlik çağının bitimi sayılabilecek 21 yaşına kadar devam etmektedir.

Ancak yukarıda değinilen yasal düzenlemelere göre, Türkiye'de 18 yaşından küçükler çocuktur ve bu yaşın altında çalışanlara da çocuk işçi denilmelidir. Diğer yandan Türkiye'de en düşük çalışma yaşı 15 kabul edildiğinden, 15–18 yaş arası çalışanlara genç işçi, 15 yaşından küçüklere de çocuk işçi tanımlaması yapılmaktadır.

Hurst'ın (2006) "dünya çapında bir olgu" olarak ifade ettiği çocuk işçiliğinin birçok değişik biçimi bulunmaktadır. Bununla birlikte ILO tarafından "çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri" (WFCL) olarak tanımlanan "her türlü kölelik, çocuk kaçakçılığı, çocuk askerlerin kullanılması, çocukların ticari cinsel istismarı ve fuhuş ile küresel anlamda tüm tehlikeleri çocuk işçilik biçimlerinin" aşamalı olarak ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Çocuk işçiliğinin dünyanın tüm bölgelerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görüldüğünü bildiren Hurst'e göre (2006) çocuklar beş, altı veya yedi gibi çok küçük yaşlarda çalışmaya başlamaktadır.

Kavram olarak çalışan çocuk, tanımlaması şöyle yapılabilir. "Sosyo-ekonomik konumları gereği esnaf ve sanatkârlar yanında, sanayi iş kolunda, tarım sektöründe, marjinal çalışma alanlarında maddi kazanç elde etmek ya da meslek edinmek amacıyla üretime katılan ve 18 yaş ve daha küçük yaştaki kimselerdir (TİSK, 1994, 7; Gürçay ve d, 2002, 35). Çocuk işçiler ise, çalışan çocuklar içinde bir alt grubu oluşturmaktadır.

Çocuklar geleceğin büyükleri olacakları için dikkat ve özen gösterilmesi gerekli bir varlıktır. Gelecek, iyi yetişmiş bir nesle emanet edilmek isteniyorsa olanakların çoğu, çocukların sağlıklı büyümelerine, iyi yetişmelerine ayrılmalıdır. Çocuk bedensel, fikirsel, sosyal ve ahlâksal bakımdan özgürlük ve haysiyet içinde gelişebilme imkânına sahip olarak hakları ve güvenliği korunmalıdır (Akyüz, 1989, 8). Her çocuğun temel yaşam hakkına sahip olduğunu beyan eden Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gereğince de Devlet çocuğun sadece yaşamını değil gelişimini de güvence altına almak zorundadır (UNICEF, 2004, 14).

Çalışma yaşamına sokulmuş olan çocukların eğitim, istihdam ve çalışma koşulları bakımından karşı karşıya oldukları sorunlar aileden

başlayarak devlete kadar uzanan çok ciddi bir sorumluluk alanı olarak ortaya çıkmıştır. Türk İş Hukuku da ulusal istihdam politikasında önemli yer tutan bu konuya eğilmek ihtiyacı duymuştur (Eyrenci, 1993, 37).

Anayasanın 50. maddesinde, kadınların ve çocukların özel olarak korunmaları hükme bağlanmıştır. Aynı zamanda çocuk işçilerin korunmasını düzenleyen esaslara 1475 sayılı İş Kanunu, 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 3308 sayılı Mesleki Eğitimi Kanunu, 506 sayılı SSK ve Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü'nde yer verilmiştir. Aynı zamanda Anayasa'nın 17. maddesinde, kişilerin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu hükme bağlanmıştır (1982 Anayasası, m. 20). Bu maddeden, çocukların erken yaşta ve kötü koşullarda çalışmasının, onların maddi ve manevi varlığını tehlikeye atacağı, sağlıksız birer insan olarak yetişecekleri anlamı çıkarılabilir.

Yukarıda değinilen çalışan çocukların korunmasını da içeren kanunlara ve bir kısmını onayladığımız uluslararası çalışmalara rağmen, erken yaşta çalışma hayatına atılan çocuklar çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Çok küçük yaşta çalışma hayatına başlayan çocuklarda beden ve ruh gelişimi engellenmektedir ve çocuğun eğitimi aksamaktadır. Böylece ileriki yaşlarda düzenli bir istihdam için çocuk şansını başta kaybetmektedir (Baştaymaz, 1990, 39). Adı konulmamış bir şekilde işçi olarak çalıştırılan çocuklar asgari ücretin ancak %30'u kadar ücret alabilmektedir (Türk-İş, 1994, 43). Atauz (1991, 102) tarafından yapılan bir araştırmada, araştırma kapsamına giren çocukların yaşı çok küçük olmasına rağmen, bu kısa yaşamı boyunca çocukların %47,0'ı bir ile üç kez arasında kaza geçirmiştir. Çocukların çalışma ortamlarındaki tehlikeler onların stres altında çalışmalarına yol açmaktadır. Bazı alanlarda da çocuklar cinsel sömürüyle karşı karşıya bulunmaktadır (Baştaymaz, 1990, 40). Sokakta çalışan çocuklardan bir kısmı da sağlığa zararlı yiyecek satmalarından veya dilenmelerinden dolayı zabıta ya da yabancılar

tarafından yapılan fiziksel istismarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Zeytinoğlu, 1989, 248).

Çalışan çocukların sorunlarının çözümünde uluslararası çalışmalar ve Türkiye'de çıkarılan yasa, tüzük ve yönetmelikler yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden çalışan çocuklar sorunu Türkiye'nin en önemli sorunlarından biridir ve bu sorun uzun bir süre daha var olmaya devam edecektir. Özellikle çıraklık eğitimi sistemi dışında, kayıt dışı bir şekilde sokaklarda ve olumsuz koşullar altında değişik işyerlerinde çalışan çocuklar için acil önlemlerin alınması son derece önemli görülmektedir. Bu araştırmanın problemi kayıt dışı bir şekilde işyerlerinde ve sokakta çalışan çocukların sorunlarını ortaya koymaktır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı; Gaziantep'te 7-15 yaşlarında olup çıraklık eğitimi kapsamı dışında herhangi bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan çocukların sorunlarını ortaya koymaktır.

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Gaziantep'te 7-15 yaşlarında olup çıraklık eğitimi kapsamı dışında herhangi bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan çocukların;

- a) Demografik özellikleri nelerdir?
- b) Çalışma yaşamından kaynaklanan sorunları nelerdir?
- c) Çalışma yaşamından kaynaklanan sorunları demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

Önem

Çalışan çocuklar, çalışma koşulları, ücret düzeyleri, erken yaşta çalışma hayatına atılmaları ve buna benzer konularla hem dünya için hem Türkiye için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun

özümlenmesi için devlet çeşitli kanun, tüzük ve yönetmelikler çıkarmış, bilim insanları da çeşitli araştırmalar yapmışlardır.

Türkiye’de çalışan çocuklarla ilgili olarak yapılan araştırmalardan birçoğu, ıraklık kapsamındaki meslek alanlarında çalışan ve ıraklık eğitimi merkezlerinde öğrenci olan aday çırak ve çırakların sorunları ve bunlarla ilgili çözüm yolları üzerinde durmuştur. Çıraklık sistemi dışında, informel sektörde çalışan çocuklarla ilgili de sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Büyük bir kent olan Gaziantep’te çalışan çocukların sorunlarını incelemenin ve bilimsel gelişmeler ışığında çalışan çocuklarla ilgili mevcut mevzuatı değerlendirmenin konuya yeni bir boyut getireceği düşünölmektedir.

Bu araştırmanın, ileride yapılacak olan kayıt dışı çalışan çocuklar ile ilgili bilimsel araştırmalara kaynak oluşturacağı umulmaktadır. Ayrıca, ilgili bakanlıkların ve sendikaların çalışan çocuklar ile ilgili yapacağı çalışmalara veri olacağı beklenmektedir.

Uygulamanın, ocuğun güvenli bir ortamda çalışmasının sağlanmasında yardımcı olacağı umulmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma, Gaziantep ilinde 7-15 yaşlarında ıraklık eğitimi kapsamı dışında bir işyerinde ve sokakta çalışan çocuklar ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Çocuk: Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuktur.

Çalışan Çocuk: Uluslararası Çalışma Örgütü, on beş yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları çocuk işçi veya çalışan çocuk olarak adlandırmıştır.

Sokakta Çalışan Çocuk. Aileleri ile bağları kopmamış ancak destekleri çok zayıf olan, kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve ailelerinin gelirlerine katkıda bulunmak için sokakta çalıştırılan veya çalışmak zorunda olan çocuklardır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışan çocukların çalışma nedenleri, çalışan çocukların sınıflandırılması, özellikleri ve karşılaştıkları sorunlar ile çalışan çocukların ülkemizdeki durumu ve bu konuda gerçekleştirilen yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

Çalışan Çocuk

ILO'nun 1973 tarihli "Asgari çalışma yaşı sözleşmesi" ne göre çocuklar için çalışma yaş sınırı 15 olarak belirlenmiştir. Bu tanıma göre 15 yaşının altında olup da çalışma yaşamına dâhil olan çocuklara çalışan çocuk denmektedir (Gürçay ve diğerleri, 2002, 35). ILO'ya göre 15-24 yaş grubundaki kimseler ise genç işçi olarak kabul edilmektedir. Ancak taban yaşının yukarı çekilmesi yönünde çalışılmaktadır. Nitekim ILO'nun 87. Genel Konferansında kabul edilen 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi'nde çocuk kavramı 18 yaşın altındaki herkesi ifade etmektedir (<http://www.turk-is.org>).

Sokakta yaşayan, sokakta çalışan ya da çalıştırılan, okul dışı zamanlarda mevsimlik olarak tarım ya da küçük sanayi sektörü veya marjinal sektörlerde çalıştırılan çocuklara ise çocuk işgücü denmektedir (Gürçay ve diğerleri, 2002, 38). Sokakta çalışan çocuklar ise, çocuk emeğinin farklı bir grubunu oluşturmaktadır ve çalışma mekânlarının ve biçimlerinin kurumsal bir yapı arz etmemesi gibi nedenler ile diğer çalışan çocuk gruplarından ayrılmaktadır (Bilgin, 2009, 233). SHÇEK, sokakta çalışan çocukları "aileleri ile bağları kopmamış ancak destekleri çok zayıf olan, kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve ailelerinin gelirlerine

katkıda bulunmak için sokakta çalıştırılan veya çalışmak zorunda olan çocuklardır” şeklinde tanımlamaktadır(<http://www.shcek.gov.tr>).

Çocukların Çalışma Nedenleri

Geçmişten günümüze değin çeşitli nedenlerle çalışmak zorunda kalan çocukları bu eyleme iten sebepler ekonomik ve teknolojik olarak iki ana başlıkta toplanabilir. Ekonomik sebep ve teknolojik sebep (Sunal ve Alp, 2008).

Ekonomik sebep sanayi devrimiyle birlikte yaygınlaşan rekabetin bir sonucudur. Rekabet düzeni sermaye sahiplerini, birer maliyet unsuru olarak ücretleri olabildiğince sınırlı tutmaya zorlamıştır. Babanın gelirinin ailenin geçimini sağlamaya yetmemesi sonucu çocuklar da çalışmak durumunda kalmışlardır (Işıklı, 1993, 25). Aynı zamanda, Türkiye'de hızla büyüyen ve kırsal nüfus gruplarının yerleştiği kentlerde çocukların çalışmasına oldukça sık rastlanılmaktadır. Çok çocuklu ailelerin çocukları ailenin geçinebilmesi için herhangi bir sermaye ve beceri gerektirmeyen çeşitli alanlarda, sokaklarda ve olumsuz koşullarda çalışmak zorunda kalmışlardır (Sunal ve Alp, 2008).

Babanın işsizliği ya da yetersiz ücretle çalışması çocukların çalışmasına neden olmaktadır (İlgazi, 1996, 14). Ailelerin gelir düzeyi arttıkça çocukların çalıştırılma olasılığı düşmektedir. Bununla birlikte çocuğun elde ettiği gelirin artması onun çalışmaya devam etme olasılığını arttırmaktadır (Ergen, 2003, 110). Çocuklar çoğunlukla kendileri için değil, aileleri için çalışmak zorunda kalmaktadır. Özellikle kalabalık ailelerde gelirin düşük olması durumunda çocuklar çalışmak zorunda kalabilmektedir (Kumaş, 1993, 104).

Çocukları çalışma hayatına iten ikinci sebep teknolojiktir. Sanayi devrimiyle birlikte makinenin üretime sokulması, işlerin eskisi kadar ustalık, deneyim ve beceri gerektirmeyen bir biçimde yürütülmesini

mümkün kılan sonuçlar doğurmuştur. Artık birçok iş basit bir düğmeye basmakla veya bir kolu çevirmekle yürütülebilir olmuştur (Işıklı, 1993, 26). Bu nedenlerle işveren hiç bir mevzuat tarafından korunmayan ve daha ucuza mal olan çocuk işgücünü seçmiştir.

Reddy'ye göre ise çocukların çalışma nedenleri iki grupta toplanabilmektedir (Akt. Boz, 1993).

- Dengesiz gelir dağılımı sonucunda oluşan ve çocuğun çalışmak zorunda bırakıldığı sürekli yoksulluk.
- Mevcut eğitim sistemine olan güvensizlik.

Reddy'ye göre yoksulluk ile çocuk işçiliği her zaman birlikte var olmaktadır. Eğitim sistemine yönelik güvensizlik ise ailelerde çocuğun iş yaşamına dâhil olması ile sonucunda bir iş garantisi olmayan eğitim noktasında kesin bir seçim yapmaları dâhilinde ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan çocukların çalışma hayatına girmelerine ilişkin nedenler dünya genelinde genellikle paralellik göstermektedir. Ancak Afrika ülkelerindeki çocuk askerler veya Asya ülkelerinde seks işçisi olarak adlandırılan çocuklar gibi bölgelere özgü kimi spesifik durumlar da söz konusudur (Sunal ve Alp, 2008). Bununla birlikte çalışan çocuk sorununun dayandırıldığı temel nedenler kapsamlı bir biçimde şu şekilde sıralanabilmektedir (Sunal ve Alp, 2008).

- Yoksulluk ve adaletsiz gelir dağılımı
- Eğitim imkânlarından yoksunluk
- Nüfus artışı, çarpık kentleşme ve göç
- Ucuz ve kayıt dışı işgücü niteliği
- Esnek üretim
- Denetim eksikliği
- Çocukların yasadışı faaliyetlerde kullanılmasının kolay olması

- Kültürel faktörler
- Ücretsiz aile işçiliği
- Çocuğun bağımsız birey niteliğinin henüz gelişmemiş olması

Çocukların çalışma hayatına atılmaları ailelerinin isteği ile olabileceği gibi kendi tercihleri olarak da görülebilmektedir. Çocuklar ailelerinin yoksulluklarından etkilenerek kendi başlarına bu kararı verebilmektedirler (Altuntaş, 2002, 187). Ergen'e göre (2003, 110) ise çocukların işgücüne katılmaları ailelerinin gelir düzeyi ile yakından ilişkilidir. Diğer yandan ailenin tüketim harcamalarının artması çalışan çocukların gelirinin önemini de arttırmaktadır. Ayrıca yoksulluğun çocuklarda çalışma hayatına yönelik etkisine göre eğitime katılımı engelleme yönündeki etkisi de bu konu bağlamında oldukça önemlidir (Ergen, 2003, 111).

Kumaş'a göre (1993, 47) de Türkiye'de zorunlu eğitim döneminin uzun ve masraflı olması aileler açısından çocuğun çalışma hayatına dâhil edilmesinin nedenlerinden biridir. Bu durum kimi zaman ailelerin çocuklarının eğitim hayatına devam etmeleri konusunda çocukları arasında bir tercih yapmalarına neden olabilmektedir (Ergen, 2003, 111). Yapılan araştırmalarda (Sert ve Özsoy, 2006; Bilgin, 2009; Çapur, 2006) okula giden kardeş sayısının artışının çocukların çalışma hayatına atılma olasılığını arttırdığı ortaya çıkmıştır. Sunal ve Alp'e göre (2008) eğitim olanaklarının toplumun tamamına ve adil olarak sunulması gerekmektedir.

Yoksulluk ve göç çocukların işgücüne katılmaları konusunda en baskın iki unsur olarak öne çıkmaktadır (Bilgin, 2009, 243). Özellikle Türkiye gibi yoğun göçün gözlemlendiği ülkelerde çocuk istihdamı özellikle göç sonucunda sosyo-ekonomik olarak olumsuz etkilenen kentlerde artmaktadır. Aynı zamanda göç, gelir dağılımına da önemli

ölçüde etki eden bir faktör olarak çocukların çalışmalarında etkili olmaktadır (Sunal ve Alp, 2008). Göç ardından yeni yaşama tutunamama hem çocuk hem de aileler açısından önemli bir sorundur. Bu aynı zamanda çocukların çalışma yaşamına girmelerinin temel nedenlerinden de biridir (Altuntaş, 2002, 187). Bununla birlikte çocukların yaz aylarında boş kalmaları, iş öğrenmeleri gibi gerekçelerle işe yerleştirilmesi toplumumuzda yaygın bir alışkanlıktır. Bu durum çocukları çalışma yaşamına başlatmada etkili bir nedendir (Tunçcan, 1999, 56).

Diğer yandan yoksulluğun tek başına, çocukların çalıştırılması nedeni olarak sunulmaması gerekmektedir. Çalışan çocukların yoksul olmasına karşın her yoksul çocuğun çalıştırılmadığı unutulmamalıdır. Bu noktada ebeveynlerin özellikleri ve eğitim düzeyleri de etkili bir faktör olmaktadır. Nitekim aile reisinin eğitim düzeyindeki 10 yıllık artış çocukların bir işte çalışma olasılığını %6 azaltmaktadır (Ergen, 2003, 103).

Gelir dağılımındaki eşitsizlik çocuk istihdamının önemli nedenleri arasındadır. Özellikle sabit gelirliler ve çalışan kesim yönünden gelir dağılımında gözlemlenen adaletsizlik ailedeki birincil emek arzının (erkek) çalışmasını yetersiz kılmakta; bu durum ailede ikincil emek arzını, diğer bir deyişle kadın, genç, çocuk ve hatta yaşlıların çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Özellikle sosyal devlet uygulamalarının ortadan kalkmasıyla sonuçlanan bu anlamda önemli bulunmaktadır (Sunal ve Alp, 2008). Diğer yandan eğitim olanaklarının çevrede bulunmaması, yeterli olmaması ya da ailenin ödeyemeyeceği kadar pahalı olması da çocukları çalışma yaşamına iten bir diğer nedendir (Baştaymaz, 1990, 38).

Özen ve Aksoy'a (2008, 15-16) göre de çocuk işçilerin ve sokakta çalışan çocukların ortaya çıkmasında en önemli neden

yoksulluktur. Bununla birlikte okulda verilen eğitimin sıkıcı olması, okullarda ayrımcılık yapılıyor olması ve para toplanması da çocukları okullardan soğutarak çalışma yaşamına itmektedir.

Günümüz ekonomilerinde güçlenen bir eğilim olarak gözlemlenen esnek üretim de diğer tüm faktörlerle birlikte çocuk işgücünü teşvik etmektedir. İş güvencesinin ve sosyal güvenliğin ortadan kalkmasına neden olabilecek bu tarz bir anlayış geçici işgücünü ve enformel çalışma koşullarını öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda da çocuk istihdamı firmalar açısından önemli bir seçenek olarak görülmektedir (Sunal ve Alp, 2008). Bu zeminde önemli bir diğer faktör de denetim eksikliği olmaktadır. Denetim eksikliği çocuk istihdamını engelleyemediği gibi kimi zaman teşvik edici de bir rol oynamaktadır. Türkiye’de çocuk istihdamının hangi sektörlerde ve hangi bölgelerde yoğunlaştığının bilinmesine rağmen denetim ve yaptırım mekanizmalarının yeterince işlemediğini ifade eden Sunal ve Alp (2008), bu durumun çocuk istihdamını arttırıcı etkisine değinmektedir. Sunal ve Alp’e göre (2008) durum aynı zamanda çocuk işgücünün sadece kayıt dışı ekonomide değil kanun dışı işlerde de kullanılmasına neden olmaktadır.

UNICEF çocukları sokakta çalışmaya iten nedenlerin ortadan kaldırılmasının, çocukların gelecek yaşamları için önemli olduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte UNICEF’e göre pratik ve kalıcı çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir (<http://www.unicef.org>) .

- Ebeveynlerin ve çocukların aile içi iletişimi geliştirmek için eğitim, beceri ve bilgiye ihtiyacı vardır;
- Çocukların sağlık, eğitim ve gelişim ihtiyaçlarının karşılanmasına dair hakları ailelerce ve hizmet sunanlarca korunmalıdır;

- Ergenlerin spor, dinlenme, eğlence ve eğitim etkinlikleri gibi, sokak yaşantısına gerçek alternatifler oluşturacak aktivitelere ihtiyaç vardır;
- Çocukların mevcut hizmet sunumundaki boşluklar nedeniyle gözden kaçırılmasını önlemek için daha fazla koordinasyona ihtiyaç vardır.

Çalışan Çocukların Sınıflandırılması

Erder (2005, 38) çalışan çocuklara ilişkin araştırmalarda söz konusu çocukların homojen bir grubu teşkil etmediğini anlaşıldığını bildirmekte ve çalışan çocukları şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- Ekmek parası için çalışan mutlak yoksullar
- Meslek arayan çıraklar
- Yeni çocuk işçiler. Kız çocukları
- Okulda başarısız çocuklar

Diğer yandan 1990'ların Çocuk Politikası Ulusal Kongresi Raporu'na göre öğrenim çağındaki çocuklar şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Fişek, 1999, 335):

- Tam-zamanlı çalışan çocuklar
- Yarı-zamanlı çalışan çocuklar.
- Yalnızca okulların tatil olduğu yaz aylarında çalışanlar
- Okul-dışı zamanlarda çalışanlar
- Çalışmayan öğrenciler
- Hem çalışmayan hem de öğrenimlerini sürdüremeyen çocuklar.

Bu tanımlama kapsamında yukarıdaki sınıflandırmanın ilk iki kümesini oluşturan çalışan çocuklar üç ayrı alt kümede toplanmaktadır:

- Çocuk işçi statüsünde çalışan çocuklar

- Çırac statüsünde çalışan çocuklar
- Sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar.

Çalışan Çocukların Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlar

Ülkeden ülkeye veya ülke içerisinde bölgeden bölgeye değişen çeşitli nedenlere sahip çalışan çocuk sorunu dünya gündemi açısından olduğu kadar Türkiye için de temel bir sorun olarak görülmektedir (Lordoğlu, 2009, 233). Çocukların çok erken yaşta çalışma hayatına atılmaları ile gözlemlenecek sosyal, psikolojik ve fiziksel sorunlar bu bağlamda gerçekleşen birçok araştırmanın da gündemini oluşturmaktadır.

Çalışan çocuklar kazançları, çalışma alanları ve çalışma süreleri açısından farklı özelliklere sahip olmakla birlikte cinsiyetleri ve ilk işe başlama yaşları yönünden çeşitli özellikler göstermektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Çalışan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Yaş grubu ve cinsiyet	Çocuk sayısı			İstihdam edilen		
	1994	1999	2006	1994	1999	2006
Toplam	14.968	15.821	16.264	2.270	1.630	958
6-14	10.945	11.938	12.477	958	608	320
15-17	4.023	3.883	3.786	1.311	1.021	638
Erkek Çocuk						
Toplam	7.628	8.021	8.192	1.372	954	632
6-14	5.584	6.054	6.286	567	339	207
15-17	2.044	1.968	1.906	805	615	425
Kız Çocuk						
Toplam	7.340	7.800	8.071	898	676	326
6-14	5.361	5.885	6.191	390	269	113
15-17	1.979	1.915	1.880	506	407	213

Kaynak. www.tuik.gov.tr

Yukarıdaki çizelgeden (Çizelge 1) anlaşılacağı üzere ülkemizde çalışan çocukların ağırlıklı olarak erkek olduğunu gözlemlenmektedir. İstihdam edilen çocukların %66'sını erkek, %34'ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Kız çocuklarının istihdam oranı yaklaşık olarak erkek çocuklarının yarısıdır (TUIK, 2007). Bu durum çoğunlukla kız ve erkek çocuklarının farklı toplumsal değerler ve rollere sahip olduğu biçiminde yorumlanmaktadır (Aslan, 1997, 10). Yapılan araştırmalarda çalışan çocukların ilk olarak çalışmaya başladığı yaş 8–10 arası olarak değişmekte ancak ilköğretim çağına gelmeden de çalışan çocukların önemli bir nüfusu oluşturduğu bildirilmektedir (Altıntaş, 2002, 186).

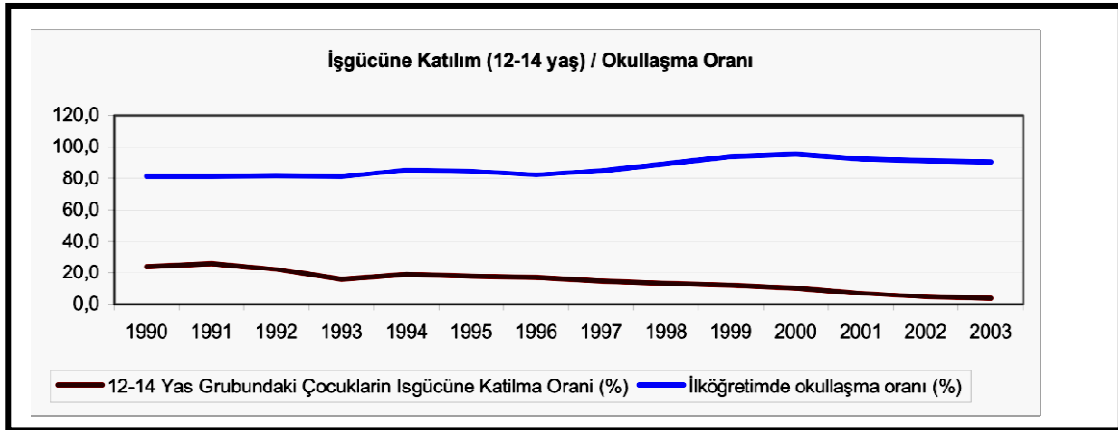
Diğer yandan Özen ve Aksoy (2008) yaptıkları çalışmada çalışan çocuklar arasında erkek çocukların daha yaygın olmasını kız çocukları, yaşlarının biraz büyümesi ardından cinsel kimliklerinin belirginleşmesi nedeniyle sokakta çalıştırılmamasına bağlamaktadır. Ancak küçük yaşlardaki kız çocukları mendil, yara bandı, çiçek vb. satışını sokaklarda yapmaktadır.

Farklı çalışma koşullarında çeşitli alanlarda çalışan çocukların çoğunlukla ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri benzerlik arz etmektedir (Bilgin, 2008). Çalışan çocuklar büyük oranda gecekondularda yaşamakta ve kalabalık ailelere (3'ten fazla kardeş) mensup olmaktadır. Anne-baba eğitim düzeyleri çok düşük olan bu çocuklarının büyük bir kısmının annesinin okur-yazarlığı bulunmamaktadır. Çalışan çocuklarının annelerinin çoğunlukla çalışmıyor olması da bu konuda yapılan araştırmaların elde ettiği ortak bulgulardandır (Özen ve Aksoy, 2008, 14).

Bununla birlikte söz konusu çocukların karşılaştıkları sıkıntılar ve sorunlar da birbirine oldukça benzemektedir. Çalışan çocukların karşılaştığı ortak sorunların başında ise eğitim ve sağlık sorunları gelmektedir.

Çalışan çocukların bir kısmı öğrenimine devam etse de okulu bırakma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca okuluna devam eden çalışan çocukların sokakta ya da atölyelerde çalışırken yorulmaları ve ders çalışmaya zaman ayıramamaları onların başarısız olmalarına neden olmaktadır (Özen ve Aksoy, 2008, 14).

Türkiye’de çalışan çocukların eğitim sorunu sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş dönemi öncesi ve sonrası olmak üzere iki aşamada ele alınmaktadır. Zira zorunlu eğitim süresinin daha öncesinde kısa süreli olması henüz 12 yaşında ya da daha küçük çocukların KOBİ’lerde ve enformal sektörde çalışmaya başlamasına neden olmuş ve eğitimleri yönünden ciddi zararlar doğurmuştur (Senemoğlu, 2001). 1997 yılında geçilen sekiz yıllık zorunlu eğitimin okullaşma oranı ve çocuk istihdamı konularında önemli etkileri olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Çocuk İşgücü ve Okullaşma (Sunal ve Alp, 2008)

Yukarıdaki şekilden de (Şekil 1) anlaşılacağı üzere 1997 yılı itibari ile okullaşma oranında artış ve çocuk istihdamında düşüş gözlenmektedir. Bu Şekil ayrıca okullaşma ile çocuk işgücünün birbiri ile oldukça yakın ilişki içinde bulunduğunu göstermektedir.

Ülkemizde 6–17 yaş grubunda bulunan çocukların %5,9’u (958.000 kişi) ekonomik bir işte çalışmaktadır. Bu çocukların %31,5’i bir

okula devam ederken, %68,5'i öğrenimine devam etmemektedir. Okula devam eden 6–17 yaş grubundaki çocukların %2,2'si ekonomik bir işte çalışırken, okula devam etmeyen çocukların %26,3'ü çalışmaktadır (TUİK, 2007).

Zorunlu eğitim çağının uzamasıyla ailelerin yönlendirmeleri yüzünden iş yaşamına başlayan çocukların eğitimlerine devam etme şansı doğmuştur. Bu durum çocukların gelecekte daha iyi koşullarda istihdam edilmesini sağlayacak önemli bir gelişme olarak görülmektedir (Senemoğlu, 2001).

Öte yandan çalışan çocukların eğitim olanaklarından her zaman yararlanamadığı da açıktır. Kumaş (1993) gerçekleştirdiği çalışmada 9–12 yaşları arasındaki çalışan çocukların %77,1'inin okullarını terk ettiği bulgusuna erişmiştir. Çalışan çocuklar içinde ilkokul öğrenimini tamamlayan çocukların sadece %25'i ilkokul sonrası eğitime devam etmiştir. Kumaş'ın (1993) bulgularından da anlaşılacağı üzere çalışan çocukların eğitimden uzaklaşmaları oldukça ciddi bir tehlikedir.

Diğer yandan çalışan çocukların “uzun süreli ve ayakta, soğukta, havasız ortamda, tehlikeli makinelerle korumasız olarak çalışması beden sağlığını olumsuz olarak etkilediği gibi sosyal ve ruh sağlığının” da bozulmasına neden olmaktadır (Senemoğlu, 2001). Ayrıca hem çalışan hem de okula devam eden çocuklarda bu nedenle öğrenme ile ilgili ciddi problemler de ortaya çıkmaktadır. Senemoğlu (2001) bu durumu şu şekilde özetlemektedir. “Öğrenmeyle ilgili yapılan araştırmalar, beynin seçkisiz bir biçimde birbiriyle ilişkilendirilmiş bir sinir ağıyla doğduğunu; bu sinirsel ağın çocuk döneminde biçimlendiğini; yetişkinlikte ise daha çok çocuklukta biçimlenen bu hücre kümelerinin kullanıldığını göstermektedir. Bu durumda çocuklukta öğrenmeler, gelecekteki öğrenmelerin çerçevesini çizmekte, onları zenginleştirmekte ya da sınırlandırmaktadır. Diğer bir deyişle, yetişkin öğrenmesi yeni

hücre birleşimleri geliştirmekten çok, çocuklukta geliştirilenlerin yeniden düzenlenmesi, organize edilmesini kapsar”.

Diğer yandan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 24. Maddesinde “Çocuk, mümkün olan en üst düzeyde sağlık ve tıbbi bakım standardına ulaşma hakkına sahiptir. Devlet hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yoksun bakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterir” denmektedir (UNICEF, 2004, 4). Çalışan çocukların maruz kaldığı şartlar göz önünde bulundurulduğunda ciddi sağlık problemleri yaşama olasılıkları yüksek bulunmaktadır. Öte yandan çalıştırılan ortamların çocuklar açısından beslenme bozukluğu, uykusuzluğa bağlı boy kısalığı, zayıflık ve buna bağlı hastalıklar, ağır işlerde çalışma sonucu kas ve iskelet sisteminde meydana gelen şekil bozuklukları ve kırılmalar ile çocukların karşılaşması olası fiziksel ve cinsel istismarlar onların çalışmalarını tehlikeli kılmaktadır (Öner, 2002, 26). Ayrıca çalışan çocukların ailelerinin bakımına ihtiyaç duydukları bir çağda ailelerine bakım görevi üstlenmeleri onları kişilik gelişimi ve psikolojik bakımdan da olumsuz etkilemektedir (Altıntaş, 2002, 36).

Dünyada Çalışan Çocuklar

Çocukların çalışması her ülkenin kendi sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre farklılık göstermektedir. Örneğin 10-14 yaş grubundaki çocuklar Afrika’da yüzde 25 oranında çalışırken, gelişmiş ülkelerde yüzde 0,2 oranında çalışmaktadır (Sarieroğlu,2008, 36).

Çalışan çocuklar konusunda dünya genelinde dikkat çeken en önemli nokta çalışan çocuk sorunun ülkelerin gelişmiş düzeyleri ile yakından ilişkili olduğudur. Çocuk istihdamı azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça yüksek düzeydeyken gelişmiş ülkelerde durum daha farklıdır (Küçükkalay ve diğerler,, 2000, 106).

Çocuk işçiliği dünya gündeminde üst sıralarda yer edinen bir sorun olarak kalmaya devam ettiğini bildiren ILO’ya göre çalışan çocukların tam sayısını belirlemek mümkün değildir (<http://www.ilo.org>).Ancak Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO

Bildirgesinin İzlenmesi Çerçevesindeki 2006 Küresel Rapor'una göre dünyada çalışan çocukların yüzde 69'u tarım sektöründe, yüzde 22'si hizmetler sektöründe ve yüzde 9'u ise sanayide çalışmaktadır. Dünyada çalışan çocuk sayısı 2000-2004 döneminde 246 milyondan 218 milyona gerileyerek yüzde 11 oranında azalmıştır. Her ne kadar rakamlar azalmaya işaret etse de rapora göre 5-17 yaş grubunda ekonomik açıdan faal 317 milyon çalışan çocuk bulunmaktadır ve bunların 218 milyonunun çocuk işçi olduğu; bunun da 126 milyonunun tehlikeli işlerde çalıştırıldığı bildirilmektedir. Bununla birlikte 5-14 yaşları arasındaki çocuklar arasında çalışan 191 milyon çocuğun 166 milyonunun çocuk işçi olduğu, bunun 74 milyonunun da tehlikeli işlerde çalıştığı bildirilmektedir. Diğer bir deyişle, azalmaya işaret edilse de çocukların gerek gelişimsel gerekse de duygusal ve kültürel olarak ulusal ve uluslararası yasalara aykırı biçimlerde çalışmaya devam ettikleri gözlemlenmektedir (Sarieroğlu 2008, 36–37).

Çalışan çocukların dünyadaki dağılımına bakıldığında Afrika ülkelerinin çocuk işgücünde ön sırada olduğu gözlemlenmektedir. Afrika ülkelerinde toplam işgücünün yaklaşık %20'sini çocuklar oluşturmaktadır. Öte yandan çalışan çocukların %61'inin Asya kıtasında, % 32'sinin Afrika'da ve %7'sinin de Latin Amerika'da çalıştığı bildirilmektedir. Avrupa ülkelerinde çalışan çocuk sorunu diğer kıtalardaki kadar yüksek düzeyde değildir. Ancak, 1985 yılında İngiltere'de çalışan çocukları konu edinen bir araştırmanın sonuçlarına göre çocukların büyük bir kısmı çalışma süreleri ve yaptıkları iş bakımından illegal biçimlerde çalıştırılmakta olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte İtalya'nın Naples Bölgesi'nde onbinlerce çocuğun çalıştırıldığı bildirilmektedir. ABD'de ise çalışan çocuklar çoğunlukla göçmen ailelerin çocuklarından oluşmaktadır (Küçükkalay ve d., 2000, 105).

Türkiye’de Çocuk İşgücü

Türkiye’de çalışan çocuklar konusunda ulusal bir veri oluşturmak ve çalışan çocukların hangi sektörlerde hangi çalışma koşullarında çalıştıklarını; sosyal, ekonomik ve demografik özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla TÜİK (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 6–17 yaş grubundaki çocuklar kapsanmış ve toplam 28.978 çocuk ile görüşülmüştür. Aşağıdaki çizelge bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ile Türkiye’de çocuk işgücünün temel göstergeleri sunulmaktadır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Çocuk İşgücü Temel Göstergeleri

Temel Göstergeler	Bin Kişi
Kurumsal olmayan sivil nüfus	72 957
6-17 yaş grubundaki nüfus	16 264
6-17 yaş istihdamı	958
6-17 yaş istihdam oranı	5,9

Kaynak. www.tuik.gov.tr

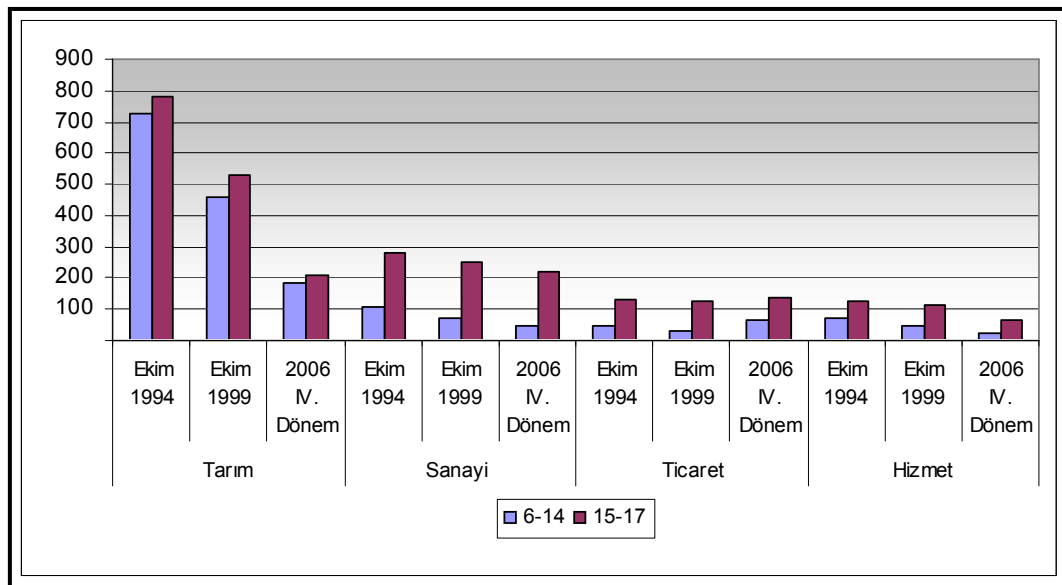
Çizelge 2’den de anlaşılacağı üzere; 6–17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan %5,9’u ekonomik bir işte çalışmaktadır. Diğer yandan Türkiye’de 6–17 yaş grubundaki çocuklar kurumsal olmayan sivil nüfusun %22,3’ünü oluşturmaktadır ve bu yaş grubundaki çocukların %60,9’u kentsel, %39,1’i kırsal yerlerde bulunmaktadır (Çizelge 3). Bununla birlikte Türkiye genelinde 6–17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların %47,7’si kentsel, %52,4’ü kırsal yerlerde yaşamaktadır (TÜİK, 2007).

Çizelge 3. Çocuk İşgücünün Kent ve Kırsala Göre Dağılımı

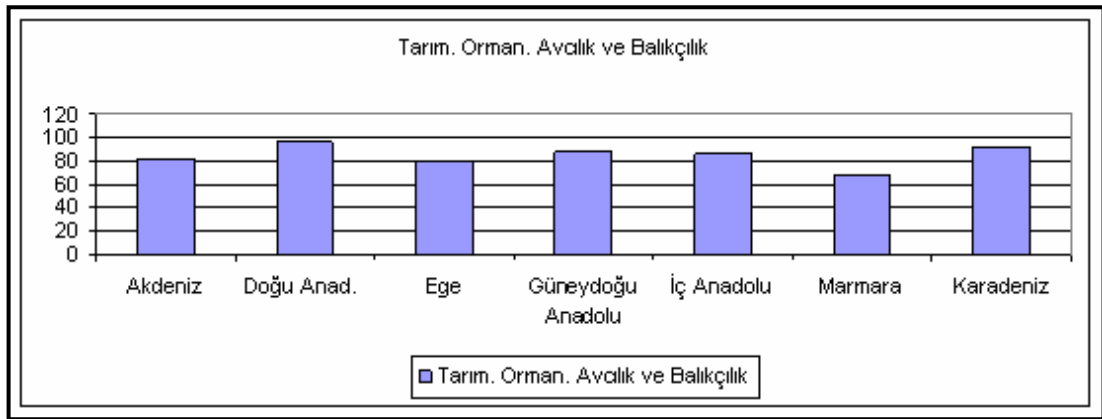
Yaş grubu ve cinsiyet	Çocuk Sayısı			İstihdam Edilen Çocuk		
	1994	1999	2006	1994	1999	2006
Toplam	7 858	9 010	9 902	610	478	456
6-14	5 761	6 729	7 500	185	109	115
15-17	2 097	2 280	2 402	424	369	341
Erkek Çocuk						
Toplam	4 021	4 585	5 100	479	361	336
6-14	2 917	3 386	3 830	141	81	84
15-17	1 104	1 200	1 270	338	281	252
Kız Çocuk						
Toplam	3 837	4 425	4 802	132	116	120
6-14	2 844	3 344	3 670	44	28	31
15-17	993	1 081	1 132	88	88	89

Kaynak. www.tuik.gov.tr

Çalışan çocukların % 40,9'u tarım (392 bin kişi), % 59,1'i tarım dışı sektörde (566 bin kişi) faaliyet gösterirken, % 53'ü ücretli veya yevmiyeli, % 2,7'si kendi hesabına veya işveren, % 43,8'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır (TUİK, 2007). Aşağıdaki grafikte çalışan çocukların sektörlere göre dağılımı verilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Çalışan Çocukların Sektörlere Göre Dağılımı (TUİK, 2007).

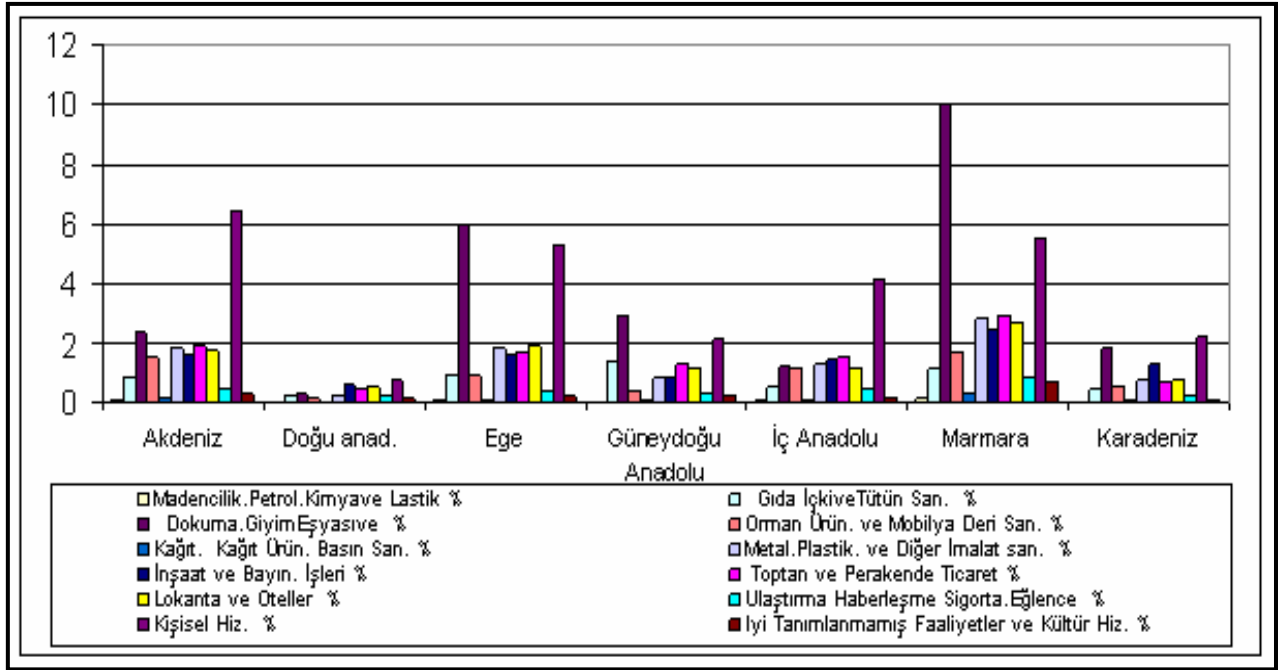
Çalışan çocukların önemli bir kısmının tarım sektöründe istihdam edildiği ülkemizde 1994 yılından bu yana çocuk istihdamında önemli bir düşüş gözlemlenmektedir. Ancak tüm bölgelerde tarım sektörü ile birlikte ormancılık, avcılık ve balıkçılık çalışan çocukların önemli bir bölümünün yer aldığı alanlardır. Aşağıdaki grafikte söz konusu alanlar bölgesel dağılım verilmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık Alanlarında Çalışan Çocukların Bölgesel Dağılımı (Sunal ve Alp, 2008).

Şekil 3'e göre, yukarıda sözü edilen alanlar dâhilinde tüm bölgelerde çalışan çocukların %70 ile %90 arasında önemli bir payı temsil ettiği gözlemlenmektedir. Diğer yandan en düşük oranın gözlemlendiği Marmara Bölgesi'nde de bu yaş grubundaki çalışan çocukların %68'e yakınının tarım alanında çalıştırıldığı görülmektedir. Bölgeler arasında en yüksek pay ise %96 ile Doğu Anadolu Bölgesi'nindir.

Çalışan çocuklar tarım sektörünün ardından en yoğun imalat ve sanayide istihdam edilmektedir. Bununla birlikte tarım dışı diğer sektörlerdeki çocuk istihdamının bölgesel dağılımı aşağıdaki grafikte verilmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Tarım Dışı Sektörlerde Çalışan Çocukların Sektörlere Göre Bölgesel Dağılımı (Sunal ve Alp, 2008).

Şekil 4'ten de görüleceği üzere, tarım dışı sektörlerdeki çocuk istihdamı incelendiğinde Marmara Bölgesi'nde %10'a yakın payı ile dokuma ve giyim eşyası, diğer bir deyişle tekstil sektörü öne çıkmaktadır. Tekstil alanının ilk sıralarda olduğu bir diğer bölge ise Ege'dir. Diğer yandan öne çıkan bir diğer alanın ise "kişisel hizmet" olduğu gözlemlenmektedir. Öncelikle Akdeniz Bölgesi (%6,5) olmak üzere Marmara (% 5,5), Ege (% 5) ve İç Anadolu (% 4) bölgelerinde bu iş kolu önlem alınmasını gerektirecek düzeydedir (Sunal ve Alp, 2008).

Çocukların Çalışmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler

Çalışan çocukların iş güvenliğinin sağlanması konusunda uluslararası çalışmalar vardır. Çocukların iş güvenliğine ilişkin uluslararası çalışmaların kaynağını, esas olarak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) çalışmaları oluşturmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü oluşturduğu antlaşma ve tavsiye kararlarıyla, çalışan çocukların

iş güvenliği taleplerini karşılamaya ve uluslararası yarışmayı, eşit koşullarda gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Centel, 1982, 77).

Çocukların iş güvenliğini sağlamaya yönelik belgeler sadece Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tavsiye kararları ve antlaşmaları ile sınırlı kalmamıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin 9. maddesi de çocukların iş güvenliğine ilişkin esasları düzenlemiştir. 1961 tarihinde imzalanan Avrupa Sosyal Haklar Antlaşmasının 7. maddesi çocukların iş güvenliğine ilişkin bir düzenleme getirmiştir (Centel, 1982, 78). Yine 1989 tarihinde imzalanan Avrupa Topluluğu Temel Sosyal Haklar Bildirgesinde yer alan temel konulardan bir tanesini de çocukların korunması oluşturmaktadır (TİSK, 1994, 67).

Türkiye tarafından da kabul edilen Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 32. maddesi de çocukların çalıştırılması konusunda hükümler taşımaktadır. Söz konusu madde şu şekilde düzenlenmiştir.

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar.
 - a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
 - b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
 - c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Avrupa Sosyal Şartı 2004 yılında ülkemizce onaylanarak 2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. Maddesi çocukların ve gençlerin korunmasına ilişkin hükümler içermektedir.

Akit taraflar çocukların ve gençlerin korunma hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere;

1. Çocukların sağlık, ahlak ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılması durumunda asgari çalışma yaşının en az 15 olmasını sağlamayı;
2. Tehlikeli ve sağlığa aykırı sayılan belirlenmiş işlerde asgari çalışma yaşını daha da yükseltmeyi;
3. Henüz zorunlu öğrenim çağında olanların, eğitimlerinden yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalışmamalarını sağlamayı;
4. 16 yaşından küçüklerin çalışma sürelerinin, gelişmeleri ve öncelikle de mesleki eğitim gereksinimleri uyarınca sınırlandırılmasını sağlamayı;
5. Genç çalışanların ve çırakların adil bir ücret ve diğer uygun ödeneklerden yararlanma hakkını tanımayı;
6. Gençlerin çalıştıranların izniyle normal çalışma saatlerinde mesleki eğitimde geçirdikleri sürenin günlük çalışma süresinden sayılmasını sağlamayı;
7. 18 yaşın altındaki çalışan kişilere yılda en az üç haftalık izin hakkını tanımayı;
8. 18 yaşın altındaki kişilerin ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenen işler dışında gece işlerinde çalıştırılmamasını sağlamayı;
9. Ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenen işlerde çalışan 18 yaşının altındaki kişilere düzenli sağlık kontrolünü sağlamayı;
10. Çocukların ve gençlerin özellikle doğrudan veya dolaylı olarak işlerinden doğan tehlikeler başta olmak üzere, uğradıkları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmalarını sağlamayı taahhüt ederler.

Türkiye'nin 25.01.2001 tarihinde kabul ettiği Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 numaralı "Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" de ülkemizde çocuk işçiliği ile mücadele önemli adımlardan biri olmuştur. Sözleşmenin 3. Maddesi uyarınca çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri şu şekilde tanımlanmaktadır.

Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da mecburi çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri,

Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu;

Çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu;

Doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibarıyla çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar.

Diğer yandan, ILO'ya üye olunan tarihten diğer bir deyişle 1932'den bu yana Türkiye'nin onayladığı çocuk işgücü ile ilgili sözleşme ve tavsiye kararlar şu şekilde sıralanmaktadır (Özen, 2008, 27):

- Trimci ve Ateşçi Sıfatıyla Gemilerde İşe Alınacakların Asgari Yaşının Tespitine İlişkin Sözleşme (15 numaralı Sözleşme), (Ancak, 138 sayılı Sözleşmenin kabulüyle, bu Sözleşme yürürlükten kalkmıştır)
- Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında Sözleşme (58 Numaralı Sözleşme), (Ancak, 138 sayılı Sözleşmenin kabulüyle, bu Sözleşme yürürlükten kalkmıştır)
- Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırını Belirleyen Sözleşme (59 Numaralı Sözleşme), (Ancak, 138 sayılı Sözleşmenin kabulüyle, bu Sözleşme yürürlükten kalkmıştır)
- Çocukların ve Gençlerin İşe Elverişlilikleri Yönünden Sağlık Muayenesine Tabi Tutulmaları Hakkında Sözleşme (77 Numaralı Sözleşme),
- Yeraltı Madenlerinde İşe Alınmada Asgari Yaş Hakkında Sözleşme (123 Numaralı Sözleşme), (Ancak, 138 sayılı Sözleşmenin kabulüyle, bu Sözleşme yürürlükten kalkmıştır)
- İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme (138 numaralı Sözleşme),
- Asgari Çalıştırma Yaşına İlişkin Tavsiye Kararı (146 sayılı T.K.),
- Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi (182 Numaralı Sözleşme),
- Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına Tavsiye Kararı (190 sayılı T.K.),

Çalışan çocuklar ülkemiz gündeminde yerini sürekli koruyan önemli bir sorundur. Bu yönde ülkemizde Bakanlıklar düzeyinde yürütülen projeler söz konusudur. Bu projelerin bir kısmı şu şekilde sıralanabilmektedir.

2005–2007 yılları arasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve ILO Türkiye Temsilciliği tarafından Çankırı, Kastamonu, Sinop, Ordu, Erzurum, Van ve Elazığ illerinde “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması” projesi yürütülmüş, proje ile söz konusu illerde çocukların kötü koşullarda çalışmasının önlenmesi, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin sunulması ve ailelere mesleki eğitim verilerek iş bulma veya kendi işlerini kurma imkânlarının sağlanması hedeflenmiştir. Çalışma riski bulunan 4209 çocuk tespit edilmiş ve bu çocukların 3611'ine proje kapsamında verilen hizmetlerden yararlanma

olanağı sağlanmıştır. Proje süresince ebeveynleri, idarecileri ve öğretmenleri bilgilendirme çalışmaları sürdürülmüştür. Eğitimine devam edemeyen 182 çocuğun 137'si uygun eğitim programlarına yönlendirilmiştir (www.csgb.gov.tr).

2004- 2008 yılları arasında ABD Çalışma Bakanlığı Uluslararası Çalışma Bürosu'nun mali desteği ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı birlikteliğiyle "Türkiye'de Eğitim Yoluyla Çocuk İşçiliğiyle Mücadele (Tarladan Okula)" projesi yürütülmüştür. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan veya çalışma riski bulunan 10.000 çocuğun çalışma hayatından alınarak uygun eğitim programlarına yönlendirilmesi, ailelerin istihdam imkânları ile sosyal yardım ve hizmetlere erişimlerinin artırılması, toplumda duyarlılık yaratma ve sahiplenmenin geliştirilmesi hedeflerini taşıyan proje Ankara, Şanlıurfa, Gaziantep, Elazığ, Ağrı ve Mardin illerinde yürütülmüştür (www.csgb.gov.tr).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı" (IPEC), 1992 yılında Brezilya, Hindistan, Endonezya, Kenya, Tayland ve Türkiye'de başlatılmış bir programdır. Program ilerleyen zamanlarda diğer ülkelere de yayılmıştır. Türkiye programın başlatıldığı tarihten bu yana bu IPEC'e ortak olmuş ve çalışmalarını yürütmüştür. 1996 yılında Türkiye ile ILO arasında imzalanan anlaşma ile 2001 yılı sonuna kadar program uzatıldı, ardından da ikişer yıllık dönemler halinde 2007 yılına değin sürdürülmeye devam edilmiştir (www.ilo.org).

2004 yılında SHÇEK Genel Müdürlüğü ve Uluslararası Çalışma Örgütü işbirliği ile 13 ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Batman, Çorum, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Şanlıurfa, Mersin) "Sokakta Çalıştırılan Çocukların İş Yaşamından Çekilerek Eğitime Yönlendirilmesi Projesi" yürütülmüştür. Proje kapsamında

çalıştırılma riski bulunan 4915 çocuğa ulaşarak eğitime yönlendirilmiş; 3257 çocuk ise çalışma yaşamından alınarak eğitime kazandırılmıştır. Proje süresince toplam 8172 çocuk eğitime yönlendirilmiş ve 3500 aileye danışmanlık ve sosyal destek hizmeti verilmiştir (www.shcek.gov.tr).

Türkiye'deki çalışan çocukları korumaya yönelik yasal düzenlemeler ise, koruma alanına göre aşağıdaki gruplar altında toparlamak mümkündür.

4857 Sayılı İş Kanunu'na göre çocukların çalışmalarının yasaklanmış bulunduğu işler aşağıda sıralanmıştır.

- Yeraltında ve su altında yapılan işler,
- Ağır ve tehlikeli işler.
- Genel yerlerde, özellikle eğlence yerlerinde yapılan işler,
- Denizde yapılan işler yasaklanmıştır.

Ülkemizde İş Kanunu'nda ve Mesleki Eğitim Kanunu'nda küçüklere ilişkin çalışma şartları şu noktalara değinmektedir.

- Küçüklerin çalışma süreleri düzenlenmiş.
- Çocuklar fazla çalışmadan muaf edilmiş.
- Çocukların gece çalışmaları engellenmiş ve
- Asgari süreli yıllık izin hakkı verilmiştir.
- Çocuk işçilerin işe alınmalarında doktor raporu istenmektedir.

Ülkemizde çocuk çalışanlara yönelik mevcut yasal düzenlemeler müteakip maddelerde sıralanmıştır.

Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar

çalışma şartları bakımından özel olarak korunur (1982 Anayasası, m. 50).

Ancak 18 ve daha küçük yaştaki işçilerle elli ve daha yukarı yaştaki işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi yirmi günden az olamaz (İş Kanunu, m. 53). 15 yaşından aşağı çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez (İş Kanunu, m. 71).

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada 35 saatten fazla olamaz. Ancak, 15 yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir (İş Kanunu, m. 71).

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri yukarıda birinci fıkrada öngörülen süreleri aşamaz (İş Kanunu, m. 71).

Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde 18 yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır (İş Kanunu, m. 72).

16 yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ile çalıştığı işle ilgili mesleki eğitim almamış işçiler ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz (İş Kanunu, m. 85). 14 yaşından 18 yaşına kadar (18 dâhil) çocuk ve genç işçilerin işe alınmalarından önce işyeri hekimi, işçi sağlığı

dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye hekimlerine muayene ettirilerek işin niteliğine ve şartlarına göre vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirtilmesi ve bunların 18 yaşını dolduruncaya kadar altı ayda bir defa aynı şekilde doktor muayenesinden geçirilerek bu işte çalışmaya devamlarına bir sakınca olup olmadığının kontrol ettirilmesi ve bütün bu raporların işyerinde saklanarak yetkili memurların isteği üzerine kendilerine gösterilmesi zorunludur. Sosyal Sigortalar Kurumu işe ilk giriş muayenesini yapmaktan kaçınmaz (İş Kanunu m.87).

Çıracak olabilmek için aşağıdaki şartlar aranır.

- 14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak.
- En az ilköğretim okulu mezunu olmak.
- Bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak (Mesleki Eğitim Kanunu, m.10).

Ağır, tehlikeli veya özellik arz eden mesleklere alınacak çırakların öğrenim ve yaş durumu ilgili kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir (Mesleki Eğitim Kanunu, m.10).

Aday çıracak, çıracak ve işletmelerde meslek eğitimi gören öğrencilere ödenecek ücret ve bu ücretlerdeki artışlar; aday çıracak veya çırağın velisi veya vasisi veya kişi reşit ise kendisi; öğrenciler için okul müdürlüğü ile işyeri sahibi arasında Bakanlıkça belirlenen esaslara göre düzenlenecek sözleşme ile tespit edilir. Ancak, işletmelerde meslek eğitimi gören öğrenci, aday çıracak ve çırağa yaşına uygun asgari ücretin %30'undan aşağı ücret ödenemez (Mesleki Eğitim Kanunu, m.25).

Aday çıracak, çıracak ve öğrencinin eğitimi sırasında işyerinin kusuru halinde meydana gelecek iş kazaları ve meslek hastalıklarından işveren sorumludur (Mesleki Eğitim Kanunu, m. 25). Aday çıracak, çıracak ve

öğrencilere ödenecek ücretler her türlü vergiden müstesnadır (Mesleki Eğitim Kanunu, m. 25).

Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslek eğitimi gören öğrencilere sözleşmenin akdedilmesi ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun iş kazaları ve meslek hastalıkları ile hastalık sigortaları hükümleri uygulanır (Mesleki Eğitim Kanunu, m. 25). Sigorta primleri 1475 sayılı İş Kanununun 33 üncü maddesi gereğince bunların yaşına uygun asgari ücretin %50'si üzerinden Bakanlık bütçesine konulan ödenekle karşılanır (Mesleki Eğitim Kanunu, m. 25).

Aday çırak, çırak ve işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler hakkında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 23, 24, 35 ve 42'nci maddeleri hükümleri uygulanmaz. Ayrıca bunlara aynı Kanuna göre iş göremezlik ödenekleri bağlanacak sürekli iş göremezlik gelirine esas olacak günlük kazançların tespitinde sigorta primine esas tutulan ücret dikkate alınır (Mesleki Eğitim Kanunu, m. 25).

Kanuni istisnalar saklı kalmak üzere, eğlence, oyun, içki ve benzeri amaçlı umuma açık ve açılması izne bağlı yerlerde 18 yaşından küçükler çalıştırılmaz (Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, m. 12).

On iki yaşından aşağı bütün çocukların fabrika ve imalathane gibi her türlü sanat müesseseleriyle maden işlerinde amele ve çırak olarak istihdamı memnudur On iki yaş ile on altı arasında bulunan kız ve erkek çocuklar günde azami sekiz saatten fazla çalıştırılmaz. (Hıfzıssıhha Kanunu, m. 173). On iki yaş ile on altı yaş arasında bulunan çocukların saat yirmiden sonra gece çalışmaları memnudur (Hıfzıssıhha Kanunu, m. 174).

Mahalli belediyelerince bar, kabare, dans salonları, kahve, gazino ve hamamlarda on sekiz yaşından aşağı çocukların istihdamı men olunur (Hıfzıssıhha Kanunu, m. 175).

Aday çırak olarak eğitime alınacak olanların aşağıdaki şartları taşımaları gerekir;

- a) İlkokulu bitirmiş ve 14 yaşından gün almamış olmak,
- b) Bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olduğunu doktor raporu ile belgelendirmek (Çıraklık Eğitimi Yönetmeliği, m. 9).

Çıraklık eğitimine alınacakların aşağıdaki şartları taşımaları gerekir.

- a) En az ilkokul mezunu olmak,
- b) 13 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak,
- c) Bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olduğunu doktor raporu ile belgelendirmek (Çıraklık Eğitimi Yönetmeliği, m. 10).

İlgili Araştırmalar

Öke (1979), Ankara'da çırakların çalışma koşulları üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın amacı çırakların sağlık, güvenlik önlemi, sosyal güvenlik, ücret, çalışma saatleri ve çalışma koşullarını belirlemektir. Araştırmada anket ve görüşme yöntemi ile bilgi toplanmıştır. Bu araştırmada çırak işçilerden %62,5'inin işverenle arasında bir çıraklık sözleşmesi olmadığı görülmüştür. Çırakların %67,5'i günde sekiz saatten çok çalıştıklarını, %50'si ise yıllık izin kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Uysal (1982)'in Ankara'da yaptığı araştırmanın amacı, 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Yasası'na dayalı olarak başlatılan çıraklık eğitimi çalışmalarının değerlendirilmesidir. Araştırma betimsel niteliktedir. Evren Ankara'da bulunan 19814 işyeridir. Bu evren içinde çalışan

çocuklardan tesadüfî örneklem yöntemi ise 150 çırak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Bu araştırmada çırak olma nedenleri sorunların deneklerin %5.22'si aile geçimine katkıda bulunmak, %54.04'ü para kazanırken bir meslek edinmek, %12.17'si meslek edinmek, %2.61'i ailenin zoruyla, %4.35'i okuma olanağı bulamamak %13,4'ü okulu sevmemek yanıtlarını vermişlerdir. Çırakların %26'sı ücretli izin kullandığını, %68 ise ücretli izin kullanmadığını belirtmiştir. Bir ve daha çok kaza geçirmiş deneklerin oranı %19.99 olarak bulunmuştur.

Şahinkesen (1985) tarafından yapılan araştırmada amaç, Milli Eğitim Bakanlığı'nca yürütülen çıraklık eğitimi uygulamalarının durumunu saptamak, değerlendirmek ve ülke gerçeklerine göre öneriler geliştirmek olarak belirtilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şöyledir. Kalfaların çıraklık eğitimin başlamasındaki etkenler içerisinde %37.25 ile kısa sürede meslek sahibi olma, %13.73 ailenin geçimine yardımcı olma ve %4.57 ile okuma imkânı olmamasıdır. Çırakların %42,2'si yıllık ücretli izin alabildiğini %2.01'i yasal izin haklarını kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

Baştaymaz (1990) tarafından Bursa'da yapılmış olan bir araştırmada, informal sektörde ve informal çıraklık sistemi içinde yer alan 6–15 yaş grubundaki 249 çocuk alınmıştır. Araştırmada hedef kitlenin demografik özelliklerinin, çalışma şartlarının ve gelir seviyelerinin, gelecek beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma betimseldir ve bilgiler anket formu aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Deneklerin %1.20'si 7 ve daha küçük yaşta, %33.73'ü 7–12 yaş, %65.06'sı 12–15 yaş arasındadır. Deneklerin %42.57'si haftada 5–6 gün, %43.37'si haftanın her günü çalışmaktadır. Denekler içinde informal çıraklık ve seyyar gıda satıcılığı en uzun süreli çalışmanın bulunduğu işlerdir.

Kozcu (1991) tarafından İzmir'de yapılan araştırmada amaç, kck imalt sanayinin iki farklı işkolunda çalışan çırakların çalışma ortamlarının incelenmesi, iş ve eğitim süreçlerine bakış açıları ve genel sorunlarının saptanması şeklindedir. Araştırmada bilgiler, bireysel görüşme yöntemi ve problem tarama listesi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada varılan sonuçlar şoyledir. Çırakların 1/4' 10 yaş ve daha önce çalışmaya başladıklarını, %70'i 9 saatin üstünde mesai yaptıklarını, %93' hiç yıllık izin kullanmadıklarını belirtmiştir.

Konu ile ilgili diğer araştırmalar ise Konan (1989) tarafından yapılmıştır. Konan tarafından 1990 yılında Ankara'daki okullarda okuyan 6–15 yaşlan arasındaki çocuklar üzerinde yapılan araştırmada okula giderken çalışan çocukların oranı, aile yapıları ve içinde buldukları koşulları belirlemek amaçlanmıştır. Bilgi toplama aracı olarak ilkokullarda okuyanlar için görüşme formu, ortaokul ve lisede okuyanlar için ise anket formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları özetle şoyledir. Araştırmadaki ocukların %47,8'inin bir işyerinde geri kalanının da sokakta çalıştığı görülmüştür. Çocukların %43,5'i 11 yaşını bitirmeden çalışma yaşamına girmiştir. Çocukların %58,6'sı günde 7,5 saatten fazla çalışmaktadır. Çocukların %12,9'u içinden memnun değildir.

Konan'ın araştırması dışındaki diğer araştırmalarda genel olarak ıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası ve ırak, Kalfa ve Ustalık Yasası kapsamındaki meslek alanlarında çalışan ve ıraklık Eğitim Merkezlerinde ğrenci olan, aday çırak ve çırakların sorunları ve bunlarla ilgili çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Konan'ın araştırmasında ise ıraklık ve Mesleki Eğitimi Yasası kapsamı dışındaki herhangi bir işyerinde ya da sokakta çalışan çocukların demografik özellikleri, okula giderken çalışan çocukların oranları, çalışma şartları belirlenmeye çalışılmış olup bu konuda ilgili kurum ve kuruluşların neler

yapabileceği aydınlığa kavuşmamıştır. Büyük bir kent olan Ankara'da çalışan çocukların sorunlarını incelemek ve bilimsel gelişmeler ışığında çalışan çocuklarla ilgili mevcut yasa, tüzük ve yönetmelikleri değerlendirmek amaçlanmıştır.

Köksal (1992)'in hazırladığı “Çıracılık Eğitim Merkezi'ne Devam Eden ve Etmeyen 15–18 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Çalışma Koşulları ve Sorunları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” konulu çalışmasında; Ankara'da Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam eden ve sanayide çalışıp Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam etmeyen çocukların çalışma koşulları ve sorunlarının karşılaştırılması ile çalışmalarını etkileyen bazı etmenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, 1991–1992 Bahar Yarıyılı'nda 15–18 yaşları arasındaki çocuklara uygulanmıştır. Sanayide çalışan 60 çocuk ve Çıracılık Eğitim Merkezi'nde cila ve metal meslek dallarına devam eden 80 öğrenci tesadüfi örneklem yoluyla seçilerek araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam etmeyen deneklerin yarıya yakın bir bölümü 15 yaşında, devam eden deneklerin çoğunluğunu ise 17 yaşındaki çocuklar oluşturmuştur. Deneklerin eğitim durumlarına göre dağılımı dikkate alındığında, Eğitim Merkezi'ne devam eden deneklerin %88,75'i ve Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam etmeyen deneklerin %91,25'i gibi büyük bir bölümünün ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Deneklerin işyerinde karşılaştıkları sorunlara göre dağılımlarına göz atacak olursak, Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam eden çocukların %33,75'i işin tehlikeli olması, %3,75'i işten çıkarılma sorunu, %1,25'i işe geç gelince ustanın kızması ve %11,25'i de bu sorunların hepsiyle karşılaştıklarını söylemişlerdir. Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam etmeyenlerin ise %21,66'sı ücretin düşük olması, %13,34'ü işin kirli ve pis olması, %8,34'ü işten çıkarılma sorunu, %8,34'ü işin ağır olması, %5'i işe gelince ustanın kızması, %1,66'sı işin tehlikeli olması, %21,66'sı da bu

sorunların hepsiyle karşılaştıklarını, ancak %20'si hiç bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişleridir.

Boz (1994), Ankara'daki çıraklık eğitim merkezlerinde; Ankara'da Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası kapsamındaki meslek alanlarında çalışan ve çıraklık eğitim merkezlerinde öğrenci olan aday çırak ve çırakların kendi görüşlerine dayalı olarak eğitim-öğretim uygulamaları ile çalışma yaşamına ilişkin sorunların belirlenmesi amacı ile bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada deneklerin büyük çoğunluğunun eğitim ve gelir düzeyi düşük olan ailelerden geldiği, iş yerlerinin bir kısmında çocuk emeğinin istismarını önlemek ve çocukların mesleki eğitimlerini sağlamak amacı ile 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ile Çıraklık Eğitim Yönetmeliği ve 1475 Sayılı İş Kanunu'nda yer verilen bazı hükümlere yeterince uyulmadığı, aday çırak ve çırakların Çıraklık Eğitim Merkezleri'ndeki dersleri izlemekte ve öğrenmekte sıkıntıları bulunduğu, bu merkezlerde görülen teorik derslerle işyerlerinde görülen pratik eğitimi arasındaki ilişkinin tam olarak kurulmadığı sonucuna varılmıştır.

Emlek (1998)'in "Çalışan Çocukların (12–18 Yaş) Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması" konulu çalışmasında; Pınarbaşı-Işıkkent'te 55 atölyede çalışan ve Çıraklık Eğitim Merkezi Eğitimi'ne devam eden 12–18 yaş grubundaki çocukların, kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimlerinin saptanması amaçlanmıştır. Belirlenen bu genel amaç doğrultusunda çocukların sosyo-demografik özellikleri, ailelerin sosyo-demografik özelliklerini incelemek, araştırmanın alt amaçlarını oluşturmuştur. %78 katılım oranıyla 85 çocuk araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Araştırma kapsamına giren çocukların %16,5'i kız, %83,5'i erkektir. Çocukların işe başlama yaşı incelendiğinde, en büyük oranı %28,2'yle 11 yaşındaki çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların haftalık çalışma

süresi %62,4'lük oranla 7 gündür. Günlük çalışma saati ise %38,9'luk en büyük oranla 12 saat ve üzeridir. Çocukların önemli bir bölümü (%37,6) çalışma nedenlerini ailenin ihtiyacı olmasına bağlamıştır. Çocukların %41,2'si işyerinde olumsuz etken olduğunu belirtmiş, %80,5'i olumsuz etken olarak yapıştırmaları göstermiştir. Ancak sadece %36,1'i olumsuz etkenlerden korunmak için önlem almaktadır.

Bildik (1998)'in "Çalışan Ergenlerin Sorun Alanları ve Etkili Olan Psikososyal Faktörler" konulu çalışmasında; çalışan çocuklarda psikososyal gelişimi olumsuz yönde etkileyebilecek stresli iş boyutlarını araştırmak amacıyla, sorun alanlarının belirlenmesi, bu sorunların yaş, cinsiyet, erişilen eğitim düzeyi, aile özellikleri, iş kolu, istihdam süreci, çalışma koşulları ve çalışma ilişkileri gibi değişkenlerle ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma bölgesi, 3308 Sayılı Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu kapsamında faaliyet gösteren toplam 600 öğrencinin eğitim gördüğü İzmir Çıracılık Eğitim Merkezi'dir. İzmir Çıracılık Eğitim Merkezi'nde 1996–1997 eğitim ve öğretim dönemine devam eden ve bir işyerinde tam zamanlı olarak çalışan 93 denek araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Örneklemin çoğunluğu erkek deneklerden oluşmaktadır. Deneklerin %50,6'sı ilkokul mezunudur. %53,2'si okulla ilgili güçlükler, %22,1'i de geçim sıkıntısı nedeniyle işe girmek zorunda kalmıştır. Deneklerin çoğunluğunun çok çocuklu ailelerden geldiği görülmektedir. Örnekleminde, ebeveynlerin çoğunluğunun düşük eğitim düzeyine sahip olduğu özellikle annelerin önemli bir bölümünün eğitimsiz olan grubu oluşturduğu belirlenmiştir. Deneklerin %63,7'si ergenlik döneminde iş yaşamına katılmıştır. Örneklemin özellikle dış protezciliği ve bayan kuaförlüğü iş kolunda yoğunlaştığı görülmektedir. Deneklerin iş yaşamıyla ilgili sorunları sırasıyla; öğle tatilinin olmaması, tatil günü çalışma zorunluluğu, yıllık izin verilmemesi, geç saate kadar çalışma ve çalışma saatlerinin belirsizliği, işyerinde istismar, müşteriler ile ilgili güçlükler olarak sınıflandırılabilir.

Çatak (2006)'ın "Çocuk İşçiliği İçin Risk Faktörlerinin Belirlenmesi. Çocuk İşçi ve Okuyan Öğrencilerin Sağlık Durumlarının Karşılaştırılması" konulu çalışmasında; ailenin sosyal statü ve bazı sosyal sosyo-demografik özelliklerinin çocuk işçiliği üzerine etkisi değerlendirilmiştir. Ayrıca, çocuk işçileri ile okuyan çocukların sağlık durumları ve sağlıktan yararlanma durumları karşılaştırılmıştır. Araştırma olgu-kontrol tipinde planlanmıştır. Olgu grubu olarak Denizli Vali Necati Bilican Meslek Eğitim Merkezinde eğitim gören çocuk işçiler (357 kişi); kontrol grubu olarak ise Denizli kent merkezinde örgün eğitim veren liselerde okuyan öğrenciler (337 kişi) çalışmaya alınmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Çocuk işçiliği ile ilgili risk faktörlerinin saptanması için çoklu analize ailenin sosyal statüsü, ailenin tipi, ailede yaşayan kişi sayısı, ailenin kırsal ya da kentte oturması, annenin eğitimi alınmıştır. Ailenin sosyal statüsü, tipi, annenin eğitimi, ailede sözü geçen kişi ve ailenin kırsal ya da kentte yaşaması çocuk işçilik üzerine etkili faktörler olarak saptanmıştır. Buna göre; çocuk işçilerde okuyan çocuklara göre babanın işsiz olması 13,4 kat, çiftçi olması 10,4 kat, niteliksiz hizmet ve mavi yakalı işçi olması ise 6,8 kat daha fazladır. Benzer olarak ailenin kırsalda oturması çocuk işçilerde okuyan çocuklardan 2,7 kat, parçalı aile olması ise 4,9 kat daha fazladır. Evde sözü geçen kişinin baba olması ve anne eğitiminin düşük olması çocuk işçilikle ilişkili bulunan diğer risk faktörlerdir.

Özalpuk (2006)'un "Sokakta Çalışan Çocuklar" konulu çalışmasında; sokakta çalışan çocuğun demografik özellikleri ile okul, oyun ve arkadaşlık, çalışma yaşantısı, karşılaştıkları ihmal ve istismar, aileleriyle ilişkileri onların bakış açısıyla, derinlemesine incelenmiştir. Araştırma, çocuk odaklı, nitel bir çalışma özelliği taşımaktadır. Çocukların deneyimlerini, duygularını, algılarını düşüncelerini anlayabilmek için farklı konu başlıkları altında görüşmeler yapılmış bu görüşmelerden elde edilen çocuklara ait ifadeler aynen aktarılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere göre; çalışan çocukların ailelerinin

gelirlerinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Anne ve babanın eğitim düzeylerinin düşüklüğü, bakabileceklerinden çok daha fazla çocuğu sahip olmalarının bir nedeni olarak söylenebilir. Özellikle anne veya babanın çalışmıyor oluşu ve dolayısıyla evin geçimini temin edememeleri, çocuklarının temel ihtiyaçlarını gidermelerinde, zorlanmalarına neden olmaktadır. Bazı aileler yoksullukları yüzünden çocuklarını daha ilköğretim çağındayken ya okuldan almak zorunda kalmakta ya da çocukları arasında okula göndermek bakımından seçim yapmaktadırlar. Çocuklar mevsim ve koşullara göre sokakta da çalışmaktadır. Sokakta yaptıkları işler, çok az sermaye gerektiren ve herhangi bir beceri gerektirmeyen işlerdir.

Ovalı'nın (2007) "Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezine Devam Eden Çocukların Çalışma Nedenleri ve Merkezden Memnuniyetlerinin Araştırılması" konulu çalışmasında; Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi'ne devam eden çocukların ve ailelerinin demografik özellikleri, bu özelliklerin diğer bulgular üzerindeki etkileri, çocukların çalışmaya başlama nedenleri, hangi saat aralıklarında çalıştıkları, aylık kazançları, ne iş yaptıkları, kazandıkları parayı nasıl harcadıkları, sorunları, hedefleri, eğitim hakkındaki görüşleri vb... hakkındaki görüşlerini almak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma, Ankara Büyükşehir Belediyesi Eğitim ve Kültür Daire Başkanlığı'na bağlı Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi'ne kayıtlı 796 çocuk içinden, araştırmayı kabul eden 200 çocuk ile yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Araştırmaya katılan çocukların hemen hemen yarısı (%47) 13-14 yaş grubundadır. Çocukların tamamına yakınının anne (%97,5) ve babaları (%94,0) hayattadır. Ailelerin büyük çoğunluğu ilkokul ve daha az öğrenime sahiptir. Araştırmaya katılan çocukların en fazla cumartesi (%15,5) ve pazar (%15,0) günü çalıştıkları, çalışma sürelerinin ise en çok 9 saat ve üzerinde (%29,2) olduğu sonucu bulunmuştur. Çocukların yüksek oranda simit satıcılığı (%42,0) yaptığı tespit edilmiştir. %81,5'i

ailelerinin geçimini sağlamak üzere çalışmakta, %44,5'i kazandığı paranın tamamını ailesine vermektedir. Çocukların %61,0'i sokakta çalışırken madde bağımlısı olan çocuklar tarafından kovalanmaktan korkmaktadır. Gelecekle ilgili hedeflerine bakıldığında, en fazla (%67,0) iyi bir meslek sahibi olmak ve %61,5'lik büyük bir bölümü ise üniversite veya yüksekokul bitirmek istemektedir.

Kocatürk (2007)'ün "Çalışan Çocukların Fiziksel Bakım Sorunlarının ve Gereksinimlerinin Belirlenmesi" konulu çalışmasında; çocukların sosyo-demografik özellikleri ile fiziksel bakım sorunları ve gereksinimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini Sivas ili Dr. Sadık Ahmet Mesleki Eğitim Merkezi'nde okuyan 14–18 yaş arası 560 çocuk, örneklemini 156 çocuk oluşturmuştur. Evrende 560 çocuktan 500'ü erkek, 60'ı kız olduğu için 156 örnekleme 17 kız 139 erkek çocuğu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamındaki çocukların fiziksel bakım sorunlarını ve gereksinimlerini belirlemek amacıyla sosyo-demografik soru formu ve çocukların fiziksel bakım sorunlarının/gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin soru formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular şunlardır. Araştırma sonucunda çocukların % 89,1'inin erkek, %89,1'inin 16–18 yaş grubunda olduğu, %26,3'ünün Kuaför/Berber, %13,5'inin Mobilya Döşeme,%12,2'sinin Oto tamir/Bakım alanlarında çalıştığı, % 38,5'inin 1 yıldan az,%41'inin 2-3 yıl arasında çalıştığı, %78,8'i çırak statüsünde olduğu, %93,0'ı günde 8 saatten fazla çalıştığı, %48,8'inin iş kazası geçirdiği ve kaza geçirenlerin ise %68,4'ünün yanık/kesik, %25'inin düşme/çarpma/burkulma olduğu, %82,1'inin sağlık konusunda bilgi almadığı belirlenmiştir.

Dağdemir (2007)'in "Türkiye'de Çocuk İşgücü Kullanımı Sonuçları ve Mücadele Yolları" konulu çalışmasında; Türkiye ekonomisinde çözümlenmesi gereken sorunlardan biri olan çocuk işçiliği sorunu ile mücadelede bu sorunun ekonomiye kazandırdıkları veya

kaybettirdiklerinin saptanması ve çözüm yolları önerilmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmada; çocuk işçiliğinin gelişmekte olan ülkelerde oluşturduğu ciddi soruna çözüm arayışı olarak bir çözüm öneri paketi sunulmuştur. Bu öneri paketinde; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde uygulayıcılara rehber olmasının hedeflenmesi önem taşımaktadır. Araştırma sonucunda, çocuk işgücü sorununun çözümü için sadece yasal yaptırımların yeterli olmadığı görülmüştür. Mevcut çocuk işgücünü, nitelikli işgücüne dönüştürebilmek için gayret sarf edilmesi gerekmektedir.

Özen ve Aksoy (2008) "sokakta çalışan bir grup çocuğun ve öğrencilik yapan çocuk işçilerin çalışma nedenleri, çalışma koşulları, eğitim durumları, sosyo-demografik özellikleri, aile yapıları, aile ilişkileri, insanlardan beklentileri, gelecek beklentileri ile sokakta çalışmaktan dolayı karşılaştıkları riskleri saptamak ve bu riskleri eğitime ilişkin boyutları" açısından değerlendirmeyi amaçlayan "Eğitime İlişkin Boyutları İle Çocuk İşçiler ve Sokakta Çalışan Çocukların Karşılaştıkları Riskler" adını taşıyan çalışmalarında Ankara ilinin Mamak ilçesi Hüseyingazi Mahallesi'nde oturan ve sokakta ya da küçük işyerlerinde çalışan çocuklar araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Görüşmeler bu çocukların evlerine gidilerek yapılmıştır. Çalışma bulguları, sokak çocuklarını ve çocuk işçileri tanıtıcı bulgular, sokak çocuklarının ve çocuk işçilerin ailelerini tanıtıcı bulgular ve sokak çocuklarının ve çocuk işçilerin sokaktaki yaşamına, yaşadıkları risklere ve beklentilerine ilişkin bulgular olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre çocukların bir kısmı öğrenimlerine devam ederken okullarına düzenli devam edemediklerini göstermiştir. Diğer yandan çalışan çocukların büyük bir kısmının okulu bırakma eğilimde oldukları tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan çocukların annelerinin büyük bir kısmının okur-yazar olmadığı; babalarının ise okuryazar olmalarına karşın eğitim düzeylerinin çok düşük olduğu saptanmıştır. Araştırma kapsamındaki çocukların büyük çoğunluğu gecekonduda yaşamaktadır

ve bu çocukların babaları vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan çocuklarda çalışan çocuklara oranla sokakta yaşayan çocuklarda madde kullanımının yaygınlığı saptanmıştır. Araştırmaya göre çocuk işçiler küçük işyerlerinde sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinden yoksun bir biçimde ve düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Özen ve Aksoy yaptıkları araştırmada çalışan çocukların özelliklerine dair edindikleri bulgulardan yola çıkarak en önemli neden olarak yoksulluğa ulaşımlardır. Araştırmacılar sosyal politikalarda köklü değişikliklere ihtiyaç duyulduğunu belirtmiş ve gelir dağılımındaki adaletsizliğe dikkat çekmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çıraklık eğitimi kapsamı dışında bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan çocukların çalışma yaşamlarından kaynaklanan sorunlarla karşılaşma sıklığı üzerine yapılan bu araştırma tarama modelindedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep İlinde çıraklık eğitimi kapsamı dışında bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan ve araştırmaya katılmaya gönüllü toplam 100 çocuk oluşturmuştur. Çocuklar; araştırma için ayrılan süre içerisinde, bu tarz işlerde ve sokaklarda çalışılabileceği düşünülen çocukların bulunacağı yerler gezilerek, rastgele seçim yöntemiyle seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket geliştirilmiştir. Öncelikle; araştırmaya katılan çocuklar hakkında bilgi sahibi olunması amacıyla anketin birinci bölümünde çocukların kendileri ile anne ve babalarının sosyo-demografik özelliklerinin belirleyen sorular yöneltilmiştir. Daha sonra çıraklık eğitimi kapsamı dışında bir işyerinde ve sokakta çalışan çocukların karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla karşılaşma sıklıkları likert tipi sorularla iki bölüm halinde sorulmuştur. Sorularda en düşük “Hiçbir zaman” ve “Hiç korkmuyorum” ile en yüksek “Her zaman” ve “Hep korkuyorum” olacak şekilde dereceli olarak artış gösteren beşli likert ölçeği kullanılmıştır.

Analize geçilmeden önce; anket sorularının güvenilirliklerinin görülmesi amacıyla, esas analizlere geçilmeden önce, güvenilirlik

analizleri yapılmıştır. Analizler ankette yer alan likert ölçekli iki bölüm için yapılmıştır.

Güvenilirlik analizlerinde öncelikle tüm likert ölçekli sorular analize dâhil edilmiştir. Ancak; “Soru-Toplam İstatistik Test Çıktı”larına bakıldığında korelasyon değeri düşük ve çıkarıldığı takdirde ise güvenilirliği yükselteceği görülen sorular tespit edilmiştir. Bunlar; birinci bölümde “Dayak yemek”, “Cinsel tacize uğramak”, “Para Çaldırmak”, “Zabıtaya/polise yakalanmak”, “Kaçırılmak”; ikinci bölümde ise “Sokak hayvanlarının saldırısına uğramak” olmak üzere toplam altı seçenek anketten çıkarılmıştır. Çıkarılan seçeneklerden sonra oluşan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4. Alfa Yöntemine Göre Anketin Güvenirlilik Analizi

Bölümler	Cronbach Alpha Katsayısı	Standardize Edilmiş Öğeler Üzerinden Cronbach Alpha Katsayısı	Maddelerin Sayısı
1. Bölüm	,937	,941	7
2. Bölüm	,953	,954	11

Alpha katsayılarına (0,941; 0,954) bakıldığında 1'e çok yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuç; 100 çocuk üzerinde yapılan toplam 18 likert ölçekli soruların yer aldığı iki bölümün ve uygulanan ölçeğin “yüksek derecede güvenilir” olduğu anlamına gelmektedir.

Çizelge 5. Soru Ortalamalarının Testi (Hotelling T²) Çıktıları

Bölümler	Hotelling's T-Kareler Değeri	F	df1	df2	Anlamlılık
1. Bölüm	39,623	6,267	6	93	,000
2. Bölüm	63,788	5,781	10	87	,000

Analiz sonucunda elde edilen “Hotelling T² = 39,623 ve 63,788 ile p=0,000<0.05” değerlerine bakılarak, “soru ortalamalarının farklı olduğu” görülmektedir.

Çizelge 6. Soru-Toplam İstatistik Test Çıktıları

BİRİNCİ BÖLÜM	Soru Çıkarıldığı Takdirde Ortalama Ölçeği	Soru Çıkarıldığı Takdirde Varyans Ölçeği	Düzeltilmiş Sorular- Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Kareleri	Soru Çıkarıldığı Takdirde Cronbach Alpha
Küfür/hakaret işitmek	9,39	17,547	,788	,679	,928
Sözlü tacize uğramak	9,56	18,535	,798	,721	,928
Madde bağımlıları tarafından kovalanmak	9,42	16,941	,809	,781	,927
Madde bağımlıları ile arkadaşlık kurmak	9,49	15,559	,900	,861	,919
Suçsuzken suçlu olarak suçlanmak	9,69	19,176	,796	,739	,930
Bağımlılık yapan maddeleri kullanmak	9,62	17,239	,835	,886	,924
Sokak hayvanlarının saldırısına uğramak	9,74	19,441	,727	,747	,935

Çizelge 6. Devam

İKİNCİ BÖLÜM	Soru Çıkarıldığı Takdirde Ortalama Ölçeği	Soru Çıkarıldığı Takdirde Varyans Ölçeği	Düzeltilmiş Sorular-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Kareleri	Soru Çıkarıldığı Takdirde Cronbach Alpha
Dayak yemek	22,86	65,291	,804	,985	,948
Küfür/hakaret işitmek	22,89	65,643	,765	,981	,950
Sözlü tacize uğramak	22,88	66,818	,870	,963	,945
Cinsel tacize uğramak	22,89	66,227	,880	,958	,945
Madde bağımlıları tarafından kovalanmak	22,69	68,008	,726	,719	,950
Madde bağımlıları ile arkadaşlık kurmak	22,77	66,219	,880	,895	,945
Para çaldırmak	22,98	67,625	,813	,782	,947
Zabıtaya/Polise yakalanmak	23,23	69,261	,739	,765	,950
Kaçırılmak	23,20	69,597	,731	,868	,950
Suçsuzken suçlu olarak suçlanmak	22,98	70,333	,707	,846	,951
Bağımlılık yapan maddeleri kullanmak	23,02	69,916	,738	,779	,950

Yukarıda belirtilen çizelgede (Çizelge 6) “Düzeltilmiş Sorular-Toplam Korelasyon” değerlerinin hepsinin pozitif olması, ölçeğin toplanabilirlik özelliğinin olduğu anlamını taşımaktadır. Bununla birlikte, herhangi bir soru çıkarıldığı takdirde anketin güvenilirliğinin artmayacağı; dolayısıyla, bu haliyle soru çıkarmanın gerekli olmadığı görülmektedir.

Bu noktadan sonra, analizlere geçilmeden önce ankette yer alanlar bölümler bazında faktör analizleri yapılacaktır. Yapılan analizlerin SPSS çıktıları ve değerlendirmeleri aşağıdaki bölümlerde verilmiştir. Faktör analizlerinde kabul edilebilir veri temsil yüzde değeri olarak %60 alınmıştır.

Anketin likert ölçekli birinci bölümünde katılımcılara yöneltilen yedi soru faktör analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonuçları aşağıdaki çizelgelerde gösterilmiştir.

Çizelge 7. Bölüm I-KMO and Bartlett's Test Çıktısı

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,826
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	671,618
	df	21,000
	Sig.	,000

Yukarıdaki Çizelge 7’de KMO Bartlett's değeri 0,826 çıkmış olup, veri faktör analizi uygulamak için “Çok İyi” düzeyde yeterlidir. Ayrıca Bartlett’s testinde Chi-Square (Ki-Kare) değeri (671,618) ve p-değeri ($p=0,000<0,005$)’ne bakılarak değişkenler arasında yüksek korelasyonlar olduğu, başka bir ifadeyle veri setinin faktör analizi için uygun olduğu görülmektedir.

Çizelge 8. Bölüm I-Açıklanmış Toplam Varyanslar Çizelgesi

	Öncelikli Öz değerler			Döndürülmüş Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	% Varyans	% Kümülatif	Toplam	% Varyans	% Kümülatif
1	5,181	74,016	74,016	5,181	74,016	74,016
2	,665	9,506	83,521			
3	,454	6,487	90,009			
4	,285	4,073	94,082			
5	,207	2,963	97,044			
6	,144	2,054	99,098			
7	,063	,902	100,000			

Analizler sonucunda; birinci bölümde yer alan toplam 7 soru 1 faktör ile yaklaşık %74 seviyesinde ifade edilebilmektedir. Tespit edilen faktör için bölüm adına uygun olarak “Çalışmaktan Kaynaklanan Sorunlar” adı uygun görülmüştür.

Anketin likert ölçekli ikinci bölümünde katılımcılara yöneltilen 11 soru faktör analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonuçları aşağıdaki çizelgelerde gösterilmiştir.

Çizelge 9. Bölüm II-KMO and Bartlett's Test Çıktısı

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,860
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1562,228
	df	55,000
	Sig.	,000

Yukarıdaki çizelgede (Çizelge 9) KMO Bartlett's değeri 0,860 çıkmış olup, veri faktör analizi uygulamak için "Çok İyi" düzeyde yeterlidir. Ayrıca Bartlett's testinde Chi-Square (Ki-Kare) değeri (1562,228) ve p-değeri ($p=0,000<0,005$)'ne bakılarak birinci bölümde olduğu gibi yine değişkenler arasında yüksek korelasyonlar olduğu ve veri setinin faktör analizi için uygun olduğu görülmektedir.

Çizelge 10. Bölüm II-Açıklanmış Toplam Varyanslar Çizelgesi

	Öncelikli Öz değerler			Döndürülmüş Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	% Varyans	% Kümülatif	Toplam	% Varyans	% Kümülatif
1	7,544	68,584	68,584	7,544	68,584	68,584
2	1,454	13,222	81,806			
3	,643	5,843	87,649			
4	,540	4,906	92,555			
5	,253	2,301	94,856			
6	,200	1,814	96,670			
7	,157	1,425	98,095			
8	,123	1,116	99,211			
9	,056	,511	99,722			
10	,022	,203	99,925			
11	,008	,075	100,000			

Analizler sonucunda; ikinci bölümde yer alan 11 soru bir faktör ile yaklaşık %68 seviyesinde ifade edilebilmektedir (Çizelge 10). Tespit edilen

faktör için bölüm adına uygun olarak “Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Durumu” adı uygun görülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada, verilerin analizi bilgisayarda SPSS 16.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu programlar veri toplama aracı ile elde edilen verilerin istatistiksel olarak çözümlerinin yapılması ve anlamlandırılabilmesi için, araştırma alt problemlerinin gerektirdiği istatistik testleri (ortalama, standart sapma, ilişki analizleri, bağımlılık testleri, dağılım grafikleri, çözümlene teknikleri vb.) uygulanmıştır.

Çalışmada öncelikle; araştırmaya katılan kişiler hakkında bilgi sahibi olunması amacıyla anketin birinci bölümünde yer alan soruların frekansları ve dağılım grafikleri verilmiştir. Analizlerde kullanılan test araçları ise güvenilirlik analizleri, faktör analizleri, tanımlayıcı istatistik testleri ve ki-kare testidir.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Anketin analizlerinde öncelikle sos-demografik özelliklerin frekans tablolarıyla gösterilmesi ve ardından hipotez testlerinin uygun analiz araçları ile analizleri neticesinde elde edilen bulgular ve yorumlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmada; anketlerin uygulandığı toplam 100 çocuğa ve anne/babalarına ilişkin elde edilen sosyo-demografik bilgiler aşağıdaki çizelgelerde gösterilmiştir.

Araştırma sırasında bir aylık süre içerisinde Gaziantep il sınırları içerisinde çalışan çocuklar arasında kız çocuğuna denk gelinmemiştir. Bu sebeple; araştırmaya katılan çocukların tamamı erkektir. Çalışan kız çocuğuna rastlanmayışının nedeni toplumsal değer yargılarıyla açıklanabilir.

Araştırmaya katılan çocukların;22'sinin (% 22,0) "9-10", 24'ünün (% 24,0) "11-12", 38'inin (% 38,0) "13-14", 16'sininin (% 16,0) "15 ve üstü" yaş gruplarında olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 4'de çocukların yaş gruplarına göre dağılımları görülmektedir.

Çizelge 11. Yaş Gruplarına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

	SIKLIK	%	% GEÇERLİ	% YIĞILMALI
9-10	22	22,0	22,0	22,0
11-12	24	24,0	24,0	46,0
13-14	38	38,0	38,0	84,0
15 ve üstü	16	16,0	16,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan çocukların, ailelerinde; 3'ünün (% 3,0) "2 ve daha az", 55'inin (% 55,0) "3-4", 39'unun (% 39,0) "5-6", 3'ünün (% 3,0) "7-8" çocuk olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 5'de çocukların ailelerindeki toplam çocuk sayısına göre dağılımları görülmektedir. Bildik'in (1998), yaptığı araştırma sonuçlarında tespit ettiği gibi, çalışan çocukların çoğunluğunun çok çocuklu ailelerden geldiği, dolayısıyla ailedeki çocuk sayısının fazlalığı ile çocukların çalışması arasında bir ilişki söz konusudur. Ailedeki kişi sayısı ile doğru orantılı olarak zorunlu ihtiyaçlara ayırmaları gereken para miktarı da yükselmektedir.

Çizelge 12. Ailelerindeki Toplam Çocuk Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

	SIKLIK	%	% GEÇERLİ	% YİĞİLMALI
2 ve daha az	3	3,0	3,0	3,0
3-4	55	55,0	55,0	58,0
5-6	39	39,0	39,0	97,0
7-8	3	3,0	3,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Çocukların, annelerinin tamamının sağ olduğu, babalarının ise çoğunlukla (%92,0) sağ olduğu görülmüştür

.Anne ve babalarının 30–39 orta yaş grubunda yoğunlaştığı görülmüştür.

Annelerinin çoğunluğunun (%41,0) okuma-yazmasının dahi olmadığı, babalarının ise çoğunluğunun (%60,0) ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. Bildik' (1998), Ovalı (2007), Özen ve Aksoy'un (2008), yaptıkları araştırmalarda da görüldüğü üzere, çalışan çocukların genellikle eğitim seviyesi düşük ailelerden geldiği gerçektir.

Eğitim d¼zeyi d¼ř¼k anne babaların çocuklarını yeteri d¼zeyde bilinçli yetiştirmeleri oldukça g¼c¼t¼r. Ebeveynlerinin eğitim d¼zeyinin yetersizliği, çocuklarının çalışmalarının neden olacağı tehlike ve riskleri tahmin etme d¼zeyini de etkilemektedir (Fidan, 2004, 33-34).

Annelerinin oğununun (%96,0) ev hanımı olduğu ve gelirleri olmadığı, babalarının ise çoğunluğunun işçi olduğu (%43,0), çoğunlukla iş buldukça çalıştıkları g¼zlenmiřtir. Elde edilen bulgularda, çocukların babalarının sadece % 24'¼n¼n, annelerinin ise sadece % 2'sinin sabit bir işte çalıştığı g¼zlenmiřtir. Sabit bir işte çalışmayan anne babanın işsiz kaldığı d¼nemlerde evdeki çocuğun çalışma riski artmaktadır.

(%55,0) ve aylık gelirlerinin çoğunlukla (%30,0) "201–300 TL" aralığında olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Ailenin gelir durumu ile çocuğun çalışması arasında doğrudan bir ilişkiden bahsedilebilir. Araştırma bulgularına g¼re çocukların ailelerinin aylık gelirlerinin çoğunlukla 201–300 TL olduğu saptanmıştır. Bulgulara g¼re araştırmaya katılan çocukların ailelerinin %51'inin 1 Ocak – 30Haziran 2010 tarihleri arasında on altı yaşından b¼y¼kler için geçerli net 576 TL'nin altında olması, ailelerin içinde bulunduğu yoksulluğu ve çocuğun çalışma sebebini g¼z ¼n¼ne koymaktadır. Çizelge 6'de çocukların anne babalarının demografik ¼zelliklerine g¼re dağılımları toplu bir şekilde verilmiştir.

Çizelge 13. Babalarının Sağ/Vefat Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

DEMOGRAFİK BİLGİ	ANNE				BABA			
	Sıklık	%	% Geçerli	% Yığılmalı	Sıklık	%	% Geçerli	% Yığılmalı
SAĞ VEFAT	Sağ	100	100,0	100,0	92	92,0	92,0	92,0
	Vefat				8	8,0	8,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0	
YAŞ GRUPLARI	26-29	23	23,0	23,0	29	29,0	29,0	29,0
	30-39	49	49,0	49,0	35	35,0	35,0	64,0
	40-49	21	21,0	21,0	27	27,0	27,0	91,0
	50 ve üstü	7	7,0	7,0	9	9,0	9,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0	
OKUR-YAZARLIK DURUMU	Okur-Yazar Değil	41	41,0	41,0	21	21,0	21,0	21,0
	Okur-Yazar	21	21,0	21,0	14	14,0	14,0	35,0
	İlkokul	34	34,0	34,0	60	60,0	60,0	95,0
	Ortaokul	4	4,0	4,0	3	3,0	3,0	98,0
	Üniversite	100	100,0	100,0	2	2,0	2,0	100,0
	Toplam				100	100,0	100,0	
MESLEK	Ev Hanımı	96	96,0	96,0	4	4,0	4,0	4,0
	İşsiz	2	2,0	2,0	29	29,0	29,0	33,0
	Emekli				2	2,0	2,0	35,0
	İşçi				43	43,0	43,0	78,0
	Memur	2	2,0	2,0	1	1,0	1,0	79,0
	Serbest Meslek				21	21,0	21,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0	
ÇALIŞMA DURUMU	Çalışmıyor	98	98,0	98,0	21	21,0	21,0	21,0
	İs Buldukça Çalışıyor	0	0,0	0,0	55	55,0	55,0	76,0
	Sürekli Çalışıyor	2	2,0	2,0	24	24,0	24,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0	
AYLIK GELİR	Geliri Yok	93	93,0	93,0	14	14,0	14,0	14,0
	200 TL ve daha az				16	16,0	16,0	30,0
	201-300 TL				30	30,0	30,0	60,0
	301-400 TL	5	5,0	5,0	7	7,0	7,0	67,0
	401-500 TL				14	14,0	14,0	81,0
	501-600 TL	2	2,0	2,0	8	8,0	8,0	89,0
	601-700 TL				3	3,0	3,0	92,0
	701 TL ve üzeri				8	8,0	8,0	100,0
	Toplam	100	100,0	100,0	100	100,0	100,0	

Çocukların hafta boyunca çalışma saatlerinin günlere göre dağılımı aşağıdaki Çizelge 14'te verilmiş olup, görüldüğü üzere hafta sonları çalışma saatlerinin diğer günlere göre çok daha yüksek olduğu, en çok çalışma saatlerinin ise cuma ve cumartesi günlerinde yaşandığı görülmektedir.

Çizelge 14. Günlere Göre Çalışma Saatlerinin Dağılımı

	3-4 SAAT	5-6 SAAT	7-8 SAAT	9 SAAT VE ÜZERİ	CALIŞMAYANLAR
PAZARTESİ	7	6	26	31	30
SALI	7	6	26	31	30
ÇARŞAMBA	7	6	26	31	30
PERŞEMBE	7	3	26	31	33
CUMA	8	12	36	44	0
CUMARTESİ	8	12	36	44	0
PAZAR	5	12	35	35	13

Çocukların yaptıkları işlere göre dağılımlarına bakıldığında, “Ayakkabı Boyacılığı” en fazla (%53,0) yapılan iş olarak görülmektedir. Çocukların yaptıkları işlerin sermaye ve nitelik gerektirmemesi çalışmayı kolaylaştırmaktadır. Yaptıkları işlere göre dağılımları Çizelge 15'te gösterilmiştir.

Çizelge 15. Yaptıkları İşlere Göre Dağılım

	SIKLIK	%	% GEÇERLİ	% YIĞILMALI
Simit Satıcılığı	4	4,0	4,0	4,0
Fırın İşçiliği	2	2,0	2,0	6,0
Yara Bandı Satıcılığı	8	8,0	8,0	14,0
Kâğıt Mendil Satıcılığı	5	5,0	5,0	19,0
Pazarcılık	2	2,0	2,0	21,0
El Arabası ile Taşıyıcılık	2	2,0	2,0	23,0
Ayakkabı Boyacılığı	53	53,0	53,0	76,0
Tartıcılık	4	4,0	4,0	80,0
Katı Atık Toplayıcı	5	5,0	5,0	85,0
Cam Siliciliği	3	3,0	3,0	88,0
Diğer	12	12,0	12,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Çocukların geleceğe yönelik planlarına göre dağılımlarına bakıldığında, en düşük seviyede (%19,0) “İyi Bir İşte Çalışmak” ve (%20,0) “Kendi İşini Kurmak” cevabının alındığı görülmektedir. Geleceğe dair planlarına göre dağılımları Çizelge 16’da gösterilmiştir.

Çizelge 16. Geleceğe Dair Planlarına Göre Dağılım

	SIKLIK	%	% GEÇERLİ	% YİĞİLMALI
İyi Bir Meslek Sahibi Olmak	33	33,0	33,0	33,0
İyi Bir İşte Çalışmak	19	19,0	19,0	52,0
Kendi İşini Kurmak	20	20,0	20,0	72,0
Evlenip Aile Kurmak	28	28,0	28,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Demografik Bilgiler Arası Farklılık Analizleri

Bu bölümde faktör analizlerine geçilmeden önce elde edilen diğer demografik bilgiler üzerinden farklılık durumları analiz edilecektir. Öncelikle analize tabi tutulacak faktörlere “Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi” yapılmış ve verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmüştür. Uygulanacak analiz tipi olarak non-parametrik testlerden “Ki-kare analizleri” uygulanmasına karar verilmiştir. Faktörler bazında yapılan analizler ve elde edilen neticeler aşağıdaki başlıklarda verilmiştir.

Analizlerde, hücreye düşen beklenen değer sayıları % 20 den fazla olması halinde ki-kare analizleri geçerli sayılmadığı için analizlerde satır sütun birleştirmeleri yapılmak durumunda kalmıştır. Aşağıdaki çizelgeler bu birleştirmeler yapıldıktan sonra elde edilen çıktılardır.

Toplam Çalışma Zamanlarının Yaşlarına Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; çocukların “bu zamana kadar toplam çalışma süreleri” nin yaşlarına göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

Çizelge 17. Toplam Çalışma Zamanları-Yaşlar Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	6,442 ^a	3	,092
Likelihood Ratio	6,783	3	,079
Linear-by-Linear Association	2,301	1	,129
N of Valid Cases	99		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,63.

H0. Toplam çalışma zamanları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Görüldüğü üzere; çocukların toplam çalışma zamanları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=6,442 ve p-değeri=0,092>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; toplam çalışma zamanları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 18. Toplam Çalışma Zamanları-Yaşlar Çapraz Çizelgesi

		Yaş					
		9-10	11-12	13-14	15 ve ustu	Toplam	
Toplam Çalışma Zamanı	1-2 yıl	Sıklık	13	19	19	7	58
		Beklenen Sıklık	12,9	14,1	21,7	9,4	58,0
		%	22,4%	32,8%	32,8%	12,1%	100,0%
	3 yıl ve üzeri	Sıklık	9	5	18	9	41
		Beklenen Sıklık	9,1	9,9	15,3	6,6	41,0
		%	22,0%	12,2%	43,9%	22,0%	100,0%
	Toplam	Sıklık	22	24	37	16	99
		Beklenen Sıklık	22,0	24,0	37,0	16,0	99,0
		%	22,2%	24,2%	37,4%	16,2%	100,0%

Çapraz çizelgede; toplam çalışma zamanlarının iki grup altında toplandığı ve yaşlarına göre farklılık göstermedikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle toplam çalışma zamanlarının yaşlarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Toplam Çalışma Zamanlarının Babalarının Aylık Gelir Durumlarına Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; çocukların “bu zamana kadar toplam çalışma süreleri” nin babalarının aylık gelirlerine göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

Çizelge 19. Toplam Çalışma Zamanları-Babalarının Aylık Gelir Durumu Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	4,271 ^a	5	,511
Likelihood Ratio	4,446	5	,487
Linear-by-Linear Association	1,408	1	,235
N of Valid Cases	99		

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5.
The minimum expected count is 2,90.

H0. Toplam çalışma zamanları babalarının aylık gelirlerine göre farklılık göstermemektedir.

Görüldüğü üzere; çocukların babalarının aylık gelirlerine göre toplam çalışma zamanları farklılık göstermemektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=4,271 ve p-değeri=0,511>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; toplam çalışma zamanları babalarının aylık gelirlerine göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 20. Toplam Çalışma Zamanları- Babalarının Aylık Gelir Durumu Çapraz Çizelgesi

		Baba Aylık Gelir Durumu							
			200 TL ve daha az	201-300 TL	301-400 TL	401-500 TL	501 TL ve üzeri	Toplam	
Toplam Çalışma Zamanı	1-2 yıl	Sıklık	7	10	14	4	11	12	58
		Beklenen Sıklık	8,2	9,4	17,0	4,1	8,2	11,1	58,0
		%	12,1%	17,2%	24,1%	6,9%	19,0%	20,7%	100,0%
	3 yıl ve üzeri	Sıklık	7	6	15	3	3	7	41
		Beklenen Sıklık	5,8	6,6	12,0	2,9	5,8	7,9	41,0
		%	17,1%	14,6%	36,6%	7,3%	7,3%	17,1%	100,0%
Toplam		Sıklık	14	16	29	7	14	19	99
		Beklenen Sıklık	14,0	16,0	29,0	7,0	14,0	19,0	99,0
		%	14,1%	16,2%	29,3%	7,1%	14,1%	19,2%	100,0%

Çapraz çizelgede; toplam çalışma zamanlarının iki grup altında toplandığı ve baba aylık gelirlerine göre farklılık göstermedikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle toplam çalışma zamanlarının baba aylık gelir durumlarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Çalışma Nedenlerinin Babalarının Yaşlarına Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; çocukların “çalışma nedenleri” nin yaşlarına göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir (Çizelge 21).

Çizelge 21. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	6,199 ^a	3	,102
Likelihood Ratio	6,665	3	,083
Linear-by-Linear Association	2,884	1	,089
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,52.

H0. Çalışma nedenleri yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Babalarının aylık gelirlerine göre çocukların çalışma nedenleri farklılık göstermemektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=6,199 ve p-değeri=0,102>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; çalışma nedenleri yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 22. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri Çapraz Çizelgesi

		Yas					
			9-10	11-12	13-14	15 ve üstü	Toplam
Çalışma Nedeni	Ailemin Geçimine Yardımcı Olmak İçin	Sıklık	10	12	18	13	53
		Beklenen Sıklık	11,7	12,7	20,1	8,5	53,0
		%	18,9%	22,6%	34,0%	24,5%	100,0%
	Ağırlıklı Olarak Kendi İhtiyaçlarını Karşılama İçin	Sıklık	12	12	20	3	47
		Beklenen Sıklık	10,3	11,3	17,9	7,5	47,0
		%	25,5%	25,5%	42,6%	6,4%	100,0%
Toplam		Sıklık	22	24	38	16	100
		Beklenen Sıklık	22,0	24,0	38,0	16,0	100,0
		%	22,0%	24,0%	38,0%	16,0%	100,0%

Çapraz çizelgede; çalışma nedenlerinin iki grup altında toplandığı ve yaşlarına göre farklılık göstermedikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle toplam çalışma zamanlarının yaşlarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Çalışma Nedenlerinin Babalarının Aylık Gelirlerine Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; çocukların “çalışma nedenleri” nin babalarının aylık gelirlerine göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

Çizelge 23. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	11,118 ^a	5	0,059
Likelihood Ratio	12,999	5	0,033
Linear-by-Linear Association	4,776	1	0,039
N of Valid Cases	100		

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5.
The minimum expected count is 3,29.

H0. Çalışma nedenleri babalarının aylık gelirlerine göre farklılık göstermemektedir.

Babalarının aylık gelirlerine göre çocukların çalışma nedenleri farklılık göstermemektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=11,118 ve p-değeri=0,059>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; çalışma nedenleri babalarının aylık gelirlerine göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 24. Çalışma Nedenleri-Babalarının Aylık Gelirleri Çapraz Çizelge

		Baba Aylık Gelir Durumu						Toplam	
		Gelir i Yok	200 TL ve daha az	201-300 TL	301-400 TL	401-500 TL	501 ve üzeri		
Çalışma Nedeni	Ailemin Geçimine Yardımcı Olmak İçin	Sıklık	13	7	15	4	6	8	53
		Beklenen Sıklık	7,4	8,5	15,9	3,7	7,4	10,1	53,0
		%	24,5%	13,2%	28,3%	7,5%	11,3%	15,1%	100,0%
	Ağırlıklı Olarak Kendi İhtiyaçlarını Karşılama İçin	Sıklık	1	9	15	3	8	11	47
		Beklenen Sıklık	6,6	7,5	14,1	3,3	6,6	8,9	47,0
		%	2,1%	19,1%	31,9%	6,4%	17,0%	23,4%	100,0%
	Toplam	Sıklık	14	16	30	7	14	19	100
		Beklenen Sıklık	14,0	16,0	30,0	7,0	14,0	19,0	100,0
		%	14,0%	16,0%	30,0%	7,0%	14,0%	19,0%	100,0%

Çapraz çizelgede; çalışma nedenlerinin iki grup altında toplandığı ve baba aylık gelirlerine göre farklılık göstermedikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle toplam çalışma zamanlarının baba aylık gelir durumlarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Kazanılan Parayı Harcama Şekillerinin Yaşlarına Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; çocukların “kazanılan parayı harcama şekilleri”nin yaşlarına göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

Çizelge 25. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Yaşlar Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	7,134 ^a	3	,068
Likelihood Ratio	7,894	3	,048
Linear-by-Linear Association	4,737	1	,030
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,24.

H0. Kazanılan parayı harcama şekilleri yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Görüldüğü üzere; babalarının aylık gelirlerine göre çocukların kazandıkları paraları harcama şekilleri farklılık göstermektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=7,134 ve p-değeri=0,068>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; kazanılan parayı harcama şekilleri yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 26. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Babalarının Aylık Gelirleri Yaşlar Çapraz Çizelge

		Yas					Toplam
		9-10	11-12	13-14	15 ve ustu		
Kazanılan Para Harcama Sekli	Tamamını Aileme Veriyorum	Sıklık	10	15	22	14	61
		Beklenen Sıklık	13,4	14,6	23,2	9,8	61,0
		%	16,4%	24,6%	36,1%	23,0%	100,0%
	Birazını Aileme Veriyorum	Sıklık	12	9	16	2	39
		Beklenen Sıklık	8,6	9,4	14,8	6,2	39,0
		%	30,8%	23,1%	41,0%	5,1%	100,0%
	Toplam	Sıklık	22	24	38	16	100
		Beklenen Sıklık	22,0	24,0	38,0	16,0	100,0
		%	22,0%	24,0%	38,0%	16,0%	100,0%

Çapraz çizelgede; kazanılan parayı harcama şekillerinin iki grup altında toplandığı ve yaşlarına göre farklılık göstermedikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle kazanılan para harcama şekillerinin yaşlarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Kazanılan Parayı Harcama Şekillerinin Babalarının Aylık Gelirlerine Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; çocukların “kazanılan parayı harcama şekilleri” nin babalarının aylık gelirlerine göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

Çizelge 27. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Babalarının Aylık Gelirleri Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	11,092 ^a	5	,049
Likelihood Ratio	15,932	5	,007
Linear-by-Linear Association	4,391	1	,036
N of Valid Cases	100		

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,73.

H0. Kazanılan parayı harcama şekilleri babalarının aylık gelirlerine göre farklılık göstermemektedir.

Görüldüğü üzere; babalarının aylık gelirlerine göre çocukların kazandıkları paraları harcama şekilleri farklılık göstermektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=11,092 ve p-değeri=0,049<0,05) de bakılarak sıfır hipotezi reddedilir. Diğer bir deyişle; kazanılan parayı harcama şekilleri babalarının aylık gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

Çizelge 28. Kazanılan Parayı Harcama Şekilleri-Babalarının Aylık Gelirleri Yaşlar Çapraz Çizelge

		Baba Aylık Gelir Durumu							
			200 TL				501 TL		
			Geliri Yok	ve daha az	201-300 TL	301-400 TL	401-500 TL	ve üzeri	Toplam
Kazanılan Para Harcama Sekli	Tamamını Aileme Veriyorum	Sıklık	14	8	18	4	7	10	61
		Beklenen Sıklık	8,5	9,8	18,3	4,3	8,5	11,6	61,0
		%	23,0%	13,1%	29,5%	6,6%	11,5%	16,4%	100,0%
	Birazını Aileme Veriyorum	Sıklık	0	8	12	3	7	9	39

Çizelge 28. Devam

	Bekle nen Sıklık	5,5	6,2	11,7	2,7	5,5	7,4	39,0
	%	,0%	20,5%	30,8%	7,7%	17,9%	23,1%	100,0 %
Toplam	Sıklık	14	16	30	7	14	19	100
	Bekle nen Sıklık	14,0	16,0	30,0	7,0	14,0	19,0	100,0
	%	14,0%	16,0%	30,0%	7,0%	14,0%	19,0%	100,0 %

Çapraz çizelgede; kazanılan parayı harcama şekillerinin iki grup altında toplandığı ve baba aylık gelirlerine göre farklılık gösterdikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle kazanılan para harcama şekillerinin baba aylık gelir durumlarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi vardır.

Faktörler-Demografik Bilgiler İlişki Analizleri

Bu bölümde önceki bölümlerde elde edilen faktörler üzerinden katılımcıların görüşlerinde kendi ve anne/babalarının demografik özelliklerine göre farklılık durumları analiz edilecektir. Öncelikle analize tabi tutulacak faktörlere Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi yapılmış ve verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmüştür. Uygulanacak analiz tipi olarak non-parametrik testlerden “Ki-kare analizleri” uygulanmasına karar verilmiştir. Faktörler bazında yapılan analizler ve elde edilen neticeler aşağıdaki başlıklarda verilmiştir.

Analizlerde, hücreye düşen beklenen değer sayıları % 20 den fazla olması halinde ki-kare analizleri geçerli sayılmadığı için analizlerde satır sütun birleştirmeleri yapılmak durumunda kalınmıştır. Aşağıdaki çizelgeler bu birleştirmeler yapıldıktan sonra elde edilen çıktılarıdır.

Çalışmaktan Dolayı Oluşan Sorunların Yaşlara Göre Farklılık Durumu

Bu bölümde; “Sokakta Çalışmaktan Sorun” faktörünün çocukların demografik özelliklerine göre farklılık durumları analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

H0. Sokakta çalışmaktan dolayı oluşan sorunları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 29. Çalışmaktan Sorun Faktörü-Yaşlar Ki-Kare Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	3,403 ^a	3	,334
Likelihood Ratio	3,435	3	,329
Linear-by-Linear Association	,151	1	,698
N of Valid Cases	100		

Çocukların yaşlarına göre sorunları farklılık göstermemektedir. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (ki-kare=3,403 ve p-değeri=0,334>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; Sokakta çalışmaktan dolayı oluşan sorunları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çizelge 30. Çalışmaktan Sorun Faktörü-Yaşlar Çapraz Çizelge

		Yaş				Toplam	
		9-10	11-12	13-14	15 ve üstü		
Çalışmaktan Kaynaklanan Sorun	Hiçbir Zaman	Sıklık	14	9	21	8	52
		Beklenen Sıklık	11,4	12,5	19,8	8,3	52,0
		%	26,9%	17,3%	40,4%	15,4%	100,0%
	Çok Az	Sıklık	8	15	17	8	48
		Beklenen Sıklık	10,6	11,5	18,2	7,7	48,0
		%	16,7%	31,2%	35,4%	16,7%	100,0%
	Toplam	Sıklık	22	24	38	16	100

Çizelge 30. Devam

Beklenen Sıklık	22,0	24,0	38,0	16,0	100,0
%	22,0%	24,0%	38,0%	16,0%	100,0%

Farklılık durumu tespit edilememiş olan ilişkide durumun ortaya koyulabilmesi maksadıyla “Çapraz Çizelge” incelemesi yapılmıştır. Çapraz çizelgede; sokakta genel olarak çocukların duydukları sorunların iki grup altında toplandığı ve yaşlarına göre farklılık göstermedikleri görülmektedir.

Çalışmaktan Dolayı Oluşan Sorunlar ile Sorunlarla Karşılaşma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu bölümde; “Çalışmaktan Kaynaklanan Sorun” ve “Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Durumu” faktörleri arasındaki ilişki analiz edilmiş olup, analiz sonuçları aşağıda olduğu gibidir.

Çizelge 31. Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Durumu Faktörü-Yaşlar İlişki Analizi Çizelgesi

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	,684 ^a	3	,877
Likelihood Ratio	,685	3	,877
Linear-by-Linear Association	,676	1	,411
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,04.

H0. Çalışırken karşılaşılan sorunlarla yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

Çocukların çalışmaktan dolayı oluşan sorunları ile bu sorunlarla karşılaşma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık düzeyine bakılarak (kikare=0,684 ve p-değeri=0,877>0,05) de bakılarak sıfır hipotezi kabul edilir. Diğer bir deyişle; çalışırken sorunlarla karşılaşma durumları ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

Çizelge 32. Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Faktörü -Yaşlar Çapraz Çizelge

		Yaş				Toplam	
		9-10	11-12	13-14	15 ve üstü		
Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma	Çok Az	Sıklık	11	13	22	10	56
		Beklenen Sıklık	12,3	13,4	21,3	9,0	56,0
		%	19,6%	23,2%	39,3%	17,9%	100,0%
	Ara Sıra	Sıklık	11	11	16	6	44
		Beklenen Sıklık	9,7	10,6	16,7	7,0	44,0
		%	25,0%	25,0%	36,4%	13,6%	100,0%
	Toplam	Sıklık	22	24	38	16	100
		Beklenen Sıklık	22,0	24,0	38,0	16,0	100,0
		%	22,0%	24,0%	38,0%	16,0%	100,0%

Çapraz çizelgede; çalışan çocukların sorunlarıyla karşılaşma sıklıklarının iki grup altında toplandığı ve yaşlarıyla arasındaki ilişki durumu görülmektedir.

Faktörler Arası Ki-Kare İlişki Analizi

Son analiz olarak bu bölümde; faktörler arasındaki ilişki durumu analiz edilmiştir. Uygulanacak analiz tipi olarak non-parametrik testlerden “Ki-kare analizleri” uygulanmasına karar verilmiştir. Yapılan analiz ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki verilmiştir.

Çizelge 33. Çalışmaktan Kaynaklanan Sorun Faktörü-Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma Faktörü Ki-Kare İlişki Analizi Tablosu

	Değerler	df	Anlamlılık Değeri (2-kuyruklu)
Pearson Chi-Square	10,130 ^a	4	,048
Likelihood Ratio	9,394	4	,052
Linear-by-Linear Association	8,167	1	,007
N of Valid Cases	100		

H0. Çalışmaktan dolayı oluşan sorunlar ile çalışırken sorunlarla karşılaşma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

Çocukların çalışmaktan dolayı oluşan sorunları ile bu sorunlarla karşılaşma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Pearson-kikare değerine ve anlamlılık seviyesine bakılarak (kikare=10,130 ve p-değeri=0,048<0,05) de bakılarak sıfır hipotezi reddedilir. Diğer bir deyişle; çalışmaktan dolayı oluşan sorunlar ile sorunlarla karşılaşma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Çizelge 34. Çalışmaktan Sorun Faktörü-Yaşlar Çapraz Tablo

		Çalışırken Sorunlarla Karşılaşma				
		Hiçbir Zaman	Cok Az	Ara Sira	Toplam	
Çalışmaktan Kaynaklanan Sorunlar	Hicbir Zaman	Sıklık	15	21	16	52
		Beklenen Sıklık	10,4	18,7	22,9	52,0
		%	28,8%	40,4%	30,8%	100,0%
	Cok Az	Sıklık	3	9	17	29
		Beklenen Sıklık	5,8	10,4	12,8	29,0
		%	10,3%	31,0%	58,6%	100,0%
	Ara Sira	Sıklık	2	6	11	19
		Beklenen Sıklık	3,8	6,8	8,4	19,0
		%	10,5%	31,6%	57,9%	100,0%
	Toplam	Sıklık	20	36	44	100
		Beklenen Sıklık	20,0	36,0	44,0	100,0
		%	20,0%	36,0%	44,0%	100,0%

Tespit edilen ilişki durumunun ortaya koyulabilmesi maksadıyla “Çapraz Tablo” incelemesi yapılmıştır. Çapraz tabloda; çalışan çocukların genel olarak duydukları sorunların üç grup altında toplandığı ve sorunlarla karşılaşma durumları arasındaki ilişki durumu görülmektedir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Gürçay ve diğerlerine (2002) göre oyun ya da eğitim çağında olup, bedensel, düşünsel ve duygusal gelişimini henüz tamamlamamış olan, ailesinin ya da sosyal kurumların koruyuculuğuna ihtiyaç duyarak onlara bağımlı yaşayan ve kimliğini oluşturan varlıklar olan çocukların kazandıkları paraları tamamını ve birazını ailelerine verme durumlarını tercih ettikleri görülmüştür.

Zeytinoğlu (1989) ve Baştaymaz (1990)'ın çalışmalarının belirttiğinin aksine çıkan durumun, çocukların sokakta çalıştıkları süre içerisinde sorun oluşturabilecek durumlarla karşılaşma sıklıklarının az olmasından dolayı, bu durumlardan etkilenme durumlarının da az olduğu gözlenmiştir. Halbuki diğer iki çalışmanın sonuçlarında çocukların çalıştıkları süre içerisinde karşılaştıkları sorunlar karşısında kuvvetli bir şekilde durabilmektedir. Eyrenci (1993)'nin çalışmasında ifade ettiği gibi; çalışmalarının tek nedeni maddi imknsizliklerdir. Karşılaşılan kötü durumlar ve çocukların korkularından bahsedilmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmanın uygulama bölümünde daha önceden hazırlanan anket ile Gaziantep il sınırları içerisinde çıraklık eğitimi kapsamı dışında herhangi bir işyerinde ve/veya sokakta çalışan çocukların “Çalışırken Karşılaştıkları Sorunları” na dair durumları toplanmıştır. Ankete alınan cevaplar ve analizleri sonucunda elde edilen sonuçlar ve öneriler aşağıda belirtilmiştir.

Sonuçlar

Katılımcı çocuklara ve ailelerine dair demografik özelliklere göre inceleme sonucunda;

- Katılımcıların çoğunluğunun 13-14 yaş gurubunda olduğu, yaklaşık yarısının ailesinde 3-4 çocuk bulunduğu,
- Çocukların, annelerinin tamamının sağ olduğu, babalarının ise çoğunlukla sağ olduğu,
- Annelerinin çoğunluğunun okuma-yazmasının olmadığı, babalarının ise çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu,
- Annelerinin çoğununun ev hanımı olduğu ve gelirleri olmadığı, babalarının ise çoğunluğunun işçi olduğu, çoğunlukla iş buldukça çalıştıkları,
- Babaların aylık gelirlerinin çoğunlukla “201–300 TL” aralığında yoğunlaştığı,
- Çalışma saatleri olarak hafta içi benzer bir dağılım söz konusuysen haftasonu bu sürelerin çok arttığı, hafta boyunca yoğun çalışma süresinin en fazla cumartesi günü yaşandığı, çoğunluğunun iş

olarak ayakkabı boyacılığı yaptığı tespit edilmiştir.

İlişki ve farklılık analizlerinin incelenmesinde ise aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Ailenin aylık geliri arttıkça çocuk tarafından aileye verilen para miktarı azalmaktadır. Dolayısıyla, gelir durumu yükseldikçe çocuk kendi ihtiyaçlarını karşılamak için parayı kullanmayı tercih etmektedir.
- Çocukların sokakta çalıştıkları süre içerisinde sorun oluşturabilecek durumlara karşılaşma sıklıklarının az olmasından dolayı, bu durumlardan etkilenme durumlarının da azdır.
- Çocukların çalıştıkları süre içerisinde karşılaştıkları sorunlar karşısında kuvvetli bir şekilde durabilmektedir.

Öneriler

- Devlet kurumları veya sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilecek yardım faaliyetlerinin ailelerin maddi durumlarını karşılamaktan daha çok öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak yönde tasarlanmalıdır
- Sokaklardaki çalışma şartlarına bir şekilde uyum sağlayan çocukların, sokaklardan kurtarılabilmesinin çözüm yollarını ortaya koyacak bilimsel araştırmalar yürütülmelidir.
- İlköğretim okulları, erken yaşta çalışma hayatına girme durumunda bulunan çocukları meslek liselerine veya çıraklık eğitim merkezlerine yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Çocukların çoğunun ekonomik sebeplerden dolayı çalıştığı ve bunların annelerinin çalışmadığı gerçeğinden yola çıkarak ilgili kurumlarca annelere meslek edindirme kurslarının açılması ve bunların

istihdamının sağlanması yönünde çalışmalar yürütülmelidir.

- Ekonomik sebeplerden dolayı çalışma riski altında olan çocukların işsiz babalarının, bir meslek edindirme kursuna devamı sağlanarak bunların kendi işyerini açma ve/veya bir işyerinde istihdamı kolaylaştırılmalıdır.
- Halkın, sokakta çalışan çocuklardan alış-veriş yapmaması hususunda bilinçlendirilmesi amacı ile medyada yayınlar yapılmalıdır.
- Çalışan çocukların ailesindeki çocuk sayısının genel olarak en az 3–4 çocuk olduğu gerçeğinden yola çıkarak ilgili birimlerin aile planlaması hususunda bilinçlendirici çalışmalarına hız verilmelidir.
- Annelerin okur- yazar olması konusunda açılan kurslar daha cazip hale getirilmeli ve annelerin sosyal hayat içine çekilmesi sağlanmalıdır.
- Sokakta ve/veya herhangi bir işyerinde kayıt dışı çalışan çocuklara yönelik denetimlerin arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, A. M. ve Arıkan, Ç. (1993). Çıracak Statüsünde Çalışan Gençlerin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Yaptıkları İşe İlişkin Duyguları. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*. Cilt.11(1-2-3), 65-83.
- Akyüz, E. (1989). *Çocuğun Güvenliği Sorunu*. Ankara. Yargıçoğlu Matbaası.
- Akyüz, E.(2001)Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*. Temmuz, Ağustos, Eylül,151
- Altıntaş, B. (2005). Çocuk İşçiliği Nedenler, Sorunlar ve Politika Yönetimi. *Tes-İş Dergisi*. Haziran, 58-64.
- Altıntaş, B. (2002). *Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Atauz, S. (2001) Kitle İletişim Araçlarında Çocuk İstismarı ve İhmali *Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi*. Ankara. Gözde Ofset
- Baştaymaz, T. (1990). *6-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.
- Bildik, T. (1998). *Çalışan Ergenlerin Sorun Alanları ve Etkili Olan Psikososyal Faktörler*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.
- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt. 8 (27). İnternet Erişimi . <http://www.e-sosder.com/dergi/27232-244.pdf> (27.08.2009).
- Boz, H. (1993). Ankara İlinde Çıracaklık ve Meslek Eğitimi Yasası Kapsamındaki Meslek Alanlarında Çalışan Çocukların Çalışma Yaşamı ve Eğitim Öğretim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Centel. T. (1982). *Çocuklar İle Gençlerin İş Güvenliği*. İstanbul. Fakülteler Matbaası.

- Çapur, Ç.O. (2006). Çalışan İlköğretim Öğrencilerinin Eğitim Beklentileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çatak, B. (2006). Çocuk İşçiliği İçin Risk Faktörlerinin Belirlenmesi; Çocuk İşçi ve Okuyan Öğrencilerin Sağlık Durumlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Denizli.
- Çolak, Ö. F. (1999). Çocuk İşgücü ve Eğitim. *İşveren Dergisi*. Cilt.37 (7).
- Dağdemir, N. (2007). *Türkiye’de Çocuk İşgücü Kullanımı Sonuçları ve Mücadele Yolları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Emlek, Z. (1998). Çalışan Çocukların (12-18 Yaş) Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erder, S. (2005). Çalışan Çocuklar. Çıracak mı İşçi mi?. *Tes-İş Dergisi*. Haziran, 38-44.
- Ergen, H. (2003). *Türkiye’de Çalışan Çocukların Eğitime ve İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eyrenci, Ö. (1993). Türk İş Hukukunda Çocuk ve Genç İşçilerin Korunması ve Sendikaların Rolü. *Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Semineri*. Adapazarı. Türk-İş Yayınları.
- Fişek, A. G. (1998). Çalışan Çocuklar Sorununda İşveren Katkısının Geliştirilmesi. *Çalışma Ortamı Dergisi*. Sayı.40, 2-6.
- Fişek, A. G. (1996). Çalışma Yaşamının Küçük Dev Adamları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. Cilt.5(4), 116-120.
- Fişek, A. G. (1999). Türkiye’de Çocuk Emeği Çalışmalarına Genel Bakış, *Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, ÇOKAUM Yayını, 331-344.
- Fişek, A. G. (1993). Çocuklar Çiçektir... Ya Çıracaklar?. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Sayı.8, 2-7.

- Fişek, A. G. ve Taşyürek, M. (1995). Çocuk Çalıştıran Küçük İşyerlerine Çalışma Koşulları Üzerine Bir Araştırma. *Çalışma Ortamı Dergisi*. Sayı. 22. Eylül-Ekim, 15-23.
- Fişek, A. G. (1998). Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi. Kız ve Erkek Çocuk Arasındaki Farklar. *Çalışma Ortamı Dergisi*. Sayı.36, Ocak-Şubat, 2-4.
- Fişek, A. G. (1986). *Çocuk İşçilerin Sağlık-Sosyal Sorunları Araştırması*. Ankara.
- Fişek, A. G. (1986). *Çocuk İşçilerin Mediko - Sosyal Sorunları Araştırması*. Ankara. MEAWARDS Yayınları.
- Gürçay, C ve Kumaş, H. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Çalıştırılan Çocukların Profili. *Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri*. Ankara. DİE Yayınları.
- Hurst, P. (2006) Tehlikeli Çocuk İşçiliği. İnternet Erişimi. http://osha.europa.eu/fop/turkey/tr/publications/oshayayin/cv_a_4_cocuk_isciligi.pdf (23.07.2009)
- Işıklı, A. (1993). Sosyal Politika Açısından Çocuk İşgücünün Korunması Sorunu. *Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Semineri*. Adapazarı. Türk-İş Yayınları.
- İlgazi, A. (1996). *Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk İstihdamı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kocatürk, B. (2007). *Çalışan Çocukların Fiziksel Bakım Sorunlarının ve Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Konaç, E. (1989). Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması. Ankara.
- Kozcu, Ş. (1991). Çıraklarla İlgili Bir Ön Çalışma. Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara.
- Köksal, A. (1992). Çıraklık Eğitim Merkezi’ne Devam Eden ve Etmeyen 15-18 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Çalışma Koşulları ve Sorunları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Kumaş, H. (1993). Türkiye’de Çalışan Çocuk Gerçeği ve Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükkalay, A.M, Dulupçu, M.A. ve Turunç, Ö. (2000). Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşgücü İstihdamının Sorunları ve Önlenmesi. *Süleyman Demirel İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt. 5, Sayı. 1.
- Ovalı, F. (2007). Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezibe Devam Eden Çocukların Çalışma Nedenleri ve Merkezden Memnuniyetlerinin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Öke, M. K. (1979). Ankara'da Çırakların Çalışma Koşulları ToplumBilimsel Araştırma. *Çalışma Dergisi*. Çalışma Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Öner, A. (2002). *İstanbul Beyoğlu Bölgesinde Çalışan Çocuklar ve Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Özalpuk, B. (2006). *Sokakta Çalışan Çocuklar (Diyarbakır Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özen, U. (2008). *Ankara Ostim Mesleki Eğitim Merkezine Devam Eden Çırakların Örgün Eğitim Dışında Kalma Nedenleri ve Çalışma Yaşamlarına İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özen, F. E. ve Aksoy, H. H. (2008). Eğitime İlişkin Boyutları İle Çocuk İşçiler ve Sokakta Çalışan Çocukların Karşılaştıkları Riskler. *Abece Eğitim ve Ekin Dergisi*. Sayı. 266.
- Sarıeroğlu, J. (2008). Çocuk İşçiliği İle Mücadele. *Çelik-İş Dergisi*. Sayı. 23. Mart.
- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı. 151. Temmuz-Eylül
- Sert, Z. E. ve Özsoy, S. A. (2006). Çalışan Çocukların Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması, *Çalışma Ortamı Dergisi*. Sayı. 88. Eylül- Ekim.

- Sunal, O. (2006). Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlası. *Çalışma Ortamı Dergisi*. Sayı.87. Temmuz-Ağustos.
- Sunal, S. ve Alp, E. (2008). Sosyal Devlet Çerçevesinde Çocuk İstihdamı ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. *Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyumu-2. Hukuksal Düzenlemelerin İstihdam Politikaları Üzerine Etkileri*, 17 Kasım 2008. İstanbul.
- Şahinkesen, A. (1985). *Çıracılık Eğitimi. Türk Milli Eğitim Sistemindeki Uygulamalar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (1994). *Türkiye'de Çalışan Çocuklar Saha Araştırması Ön Raporu*, Ankara. Çalışma ve Sosyal Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı Yayınları
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (1997). *Çalışan Çocuklar Haber Bülteni*. Sayı.2, Ankara. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları.
- TİSK (1994). *Türkiye'de Çocuk İşgücü*. Ankara. TİSK Yayınları.
- TİSK/ILO (2007). Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede İşverenler. Çocuk İşçiliği ile İlgili Deneyimlerin ve Alınan Derslerin Paylaşılması Hakkında Bölgeler Arası Konferans Raporu. *Araştırma-Anket Raporu*, İstanbul. TİSK Yayınları.
- TÜİK (2006). *Çalışan Çocuklar 2006*. Ankara. TÜİK Yayınları.
- TÜİK (2007). *Haber Bülteni. Çalışan Çocuklar*. 20 Nisan Sayı. 61. Ankara
- TÜRK-İŞ (1995). Çocuk İşçiler ve Enformel Sektör. *Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Eğitim Semineri*. İstanbul. Türk-İş Yayınları.
- TÜRK-İŞ (1982). Çalışan Çocukların Toplumsal Profili. Ankara.
- TÜRK-İŞ (1994a). Sendikalar ve Çocuklar Ulusal Semineri. Ankara.
- TÜRK-İŞ (1994b). Türkiye'de ve Dünya'da Çalışan Çocuk Sorunlarına Genel Bakış. Ankara.
- Uysal, M. (1982). *Çıracılık Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Zeytinoğlu, S. (1989). Türkiye'de Çocuğun Durumu. *1990'ların Çocuk Politikası Kongresi*. Ankara. DPT-UNICEF Yayınları, 241-252.

www.csgb.gov.tr, İndirme Tarihi. 03.03.2010

www.ilo.org, İndirme Tarihi. 03.03.2010

www.shacek.gov.tr, İndirme Tarihi. 03.03.2010

www.turkis.org/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/Calisan_cocuklarin_Sorunlari_ve_Cozum_yollari.pdf, İndirme Tarihi. 03.03.2010

www.unicef.org/turkey/dn_2006/_cp43.html, İndirme Tarihi. 03.03.2010

EK-1 ANKET FORMU**Sevgili çocuğum,**

Bu anket formu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı yapılan bir tez çalışması için kullanılacaktır. Zaman ayırıp cevapladığınız için teşekkür ederim.

Sema Doğan KALENDER

1-Okulunuz

Sınıfınız

2-Cinsiyetiniz

 Erkek Kız

3-Yaşınız

 8 ve altı 9-10 11-12 13-14 15 ve üstü

4-Ailenizdeki çocuk sayısı

 2 ve daha az 3-4 5-6 7-8 9 ve daha fazla

ANNE-BABA BİLGİLERİ

Tabloda yer alan bilgilerden anne ve babanıza ait olanları işaretleyiniz.

		ANNEM	BABAM
5	Anne-Baba sağ mı?		
	Sağ		
	Vefat		
6	Yaşı		
	25 ve altı		
	26-29		
	30-39		
	40-49		
	50 ve üzeri		
7	Öğrenim Durumu		
	Okur-Yazar Değil		
	Okuma-Yazar		
	İlkokul		
	Ortaokul		
	Lise		
	Üniversite		
8	Mesleği		
	Ev Kadını		
	İşsiz		
	Emekli		
	İşçi		
	Memur		
	Serbest Meslek		
9	Çalışma Durumu		
	Çalışmıyor		
	İş Buldukça Çalışıyor		
	Sürekli Çalışıyor		
10	Aylık Gelir Durumu		
	Geliri Yok		
	200 TL ve daha az		
	201-300 TL		
	301-400 TL		
	401-500 TL		
	501-600 TL		
	601-700 TL		
	701 TL ve üzeri		

ÇALIŞMA YAŞAMINA DAİR BİLGİLER

11	Çalışma günleri ve süreleriniz?	1-2 saat	3-4 saat	5-6 saat	7-8 saat	9 saat ve daha fazla
	Pazartesi					
	Salı					
	Çarşamba					
	Perşembe					
	Cuma					
	Cumartesi					
	Pazar					

12 Kaç yıldır çalışıyorsunuz?

- 1 yıldan daha az 5-6 yıl
 1-2 yıl 6 yıldan fazla
 3-4 yıl

13 Aylık kazancınız ne kadar?

- 200 TL'den az 600-800 TL
 200-400 TL 800 TL'den fazla
 400-600 TL

14 Aylık kazancın ne kadar? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- Simit satıcılığı Pazarcılık
 Su satıcılığı El arabası ile taşıyıcılık, hamallık
 Çiçek satıcılığı Ayakkabı boyacılığı
 Çekirdek satıcılığı Otoparkçılık
 Fırın işçiliği Tartıcılık

☐ Naylon poşet satıcılığı	☐ Mezarlıkta çalışma (sulama, bakım vb.)
☐ Sakız satıcılığı	☐ Katı atık toplayıcılığı
☐ Yara bandı satıcılığı	☐ Cam siliciliği
☐ Kâğıt mendil satıcılığı	☐ Diğer

15 Çalışma nedenleriniz nedir? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- Ailemin geçimine yardımcı olmak için
- Kendi ihtiyaçlarımı karşılamak için
- Okul masraflarımı karşılamak için
- Ailem istediği için
- Kendim istediğim için
- Meslek/İş öğrenmek için
- Arkadaşlarım da çalıştığı için
- Diğer

16 Kazandığınız parayı nasıl harcıyorsunuz?

- Tamamını aleme veriyorum
- Birazını aileme veriyorum
- Tamamını kendim harcıyorum (okul masrafı, biriktirme)
- Diğer

17 Yaptığınız iş ile ilgili aşağıda verilen ifadelerden sizin için uygun olanları işaretleyiniz. (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- Boş zamanımı yararlı bir şekilde değerlendiriyorum
- Kendime güven duygum oluşuyor
- Yeni arkadaşlar ediniyorum
- Başka insanlarla karşılaşma fırsatı buluyorum
- Yeni şeyler öğreniyorum
- Zor bir iş
- Yorucu bir iş
- Tehlikeli bir iş
- Az para kazandıran bir iş
- Bilmediğim bir iş
- Geleceği olmayan bir iş
- Toplumun benimsemediği bir iş
- Diğer

OKUL YAŞAMINA DAİR BİLGİLER

18 Gelecekle ilgili hedeflerin nelerdir?

- İyi bir meslek sahibi olmak
- İyi bir işte çalışmak
- Kendi işimi kurmak (İş yeri açmak)
- Evlenip aile kurmak
- Diğer

19 En son hangi okulu bitirmeyi düşünüyorsun

- Ortaöğretim (Lise veya meslek lisesi)
- Üniversite/yükseköğretim
- İlköğretimi bitirince okumayacağım
- Hiçbir okulu bitirmek istemiyorum

ÇALIŞMA YAŞAMINA DAİR SORUNLAR

Sokakta çalışırken aşağıdaki durumlarla ne sıklıkla karşılaşıyorsunuz?

	Hiçbir Zaman	Çok Az	Ara Sıra	Sıklıkla	Her Zaman
Dayak yemek					
Küfür/Hakaret İşitmek					
Sözlü tacize uğramak					
Cinsel tacize uğramak					
Madde bağımlıları tarafından kovalanmak					
Madde bağımlıları ile arkadaşlık kurmak					
Para çaldırmak					
Zabıtaya/Polise yakalanmak					
Kaçırılmak					
Suçsuzken suçlu olarak suçlanmak					
Bağımlılık yapan maddeleri kullanmak					
Sokak hayvanlarının saldırısına uğramak					

Sokakta çalışırken aşağıdaki sorunlarla karşılaşmaktan ne kadar korkuyorsunuz?

	Hiç Korkmuyorum	Çok Az Korkuyorum	Korkuyorum	Oldukça Korkuyorum	Çok Korkuyorum
Dayak yemek					
Küfür/Hakaret İşitmek					
Sözlü tacize uğramak					
Cinsel tacize uğramak					
Madde bağımlıları tarafından kovalanmak					
Madde bağımlıları ile arkadaşlık kurmak					

Para çaldırmak					
Zabıtaya/Polise yakalanmak					
Kaçırılmak					
Suçsuzken suçlu olarak suçlanmak					
Bağımlılık yapan maddeleri kullanmak					
Sokak hayvanlarının saldırısına uğramak					